سنه ٣ — عدد ٣

صفر ٤ سنه ١٣٢٨ — فيورال ١ سنه ١٩١٠

مشهور آدملر و اولوغ حادثه‌لر

واقدی

اسلام مؤرخلرینڭ مشهورلرندن و مقدملرندن اولان بو ذاتنڭ اسمی محمد بن عمر بن واقد اولوب، کنیه‌سی ابوعبدالله ایدی. یراق باباسی اولان واقدغه نسبت ایله «واقدی» دیه معروف اولدی.

هجرتدن ١٣٠ تاریخنده «مدینه» ده دنیاغه کلوب امام مالك وسفیان ثوری کبی بیوك محدثلردن علم تحصیل ایتدی وصوڭره مأمون خلیفه طرفندن «بغداد» شهرینڭ شرق طرفنده (١) «عسکر مهدی» ایکنچی اسم ایله «رصافه» دییولمش قسمنڭ قاضی نصب اولندی.

واقدی مأمون قاشنده مقبول اولوب هر وقت رعایه‌سنڭ طورر واحسانلرینه‌ده نائل اولور ایدی (٢).

حدیث عالملرینڭ اوز قاشلرنده دستور العمل طوتلمقده اولان بعض شرطلری تابولمادیغی سببلی واقدی روایت ایتمش حدیثلری قبول ایتماسه‌لرده آنڭ بر علم خزینه‌سی وبیوك عالم ایدیکنی اعتراف ایتمشلردر (٣). اسلام تاریخی طوغروسنده واقدی واسطه‌سیله کوب شیلر نقل اولنور.

واقدی طرفندن تألیف ایدلمش تاریخ، «المغازی» هم ده «الغزوات النبویة» اسملری ایله مشهوردر.

واقدی ایله اوشبو اثری حقنده نمسه مستشرقلرندن فون قرامار: «اسلام مؤرخاری آراسنده واقدی‌الڭ مشهور بر ذات اولدیغی کبی «المغازی» نام اثری ده پك معتبردر. مذکور کتاب، سیر نبی حقنده الڭ انابتلی بر منبع صانالورغه تیوشلی» دیمشدر.

مذکور قرامار «کتاب المغازی» نی ١٨٥١ ده «دمشق» شهرنده تابوب مطالعه ایتمش وکوب یرلرینه شرح وحاشیه‌لر یازوب ١٨٥٦ ده هندستانده «قالقوتا» شهرنده طبع ایتدرمشدر. ١٩٦ بیتده و ٥٤٩ تاریخنده مسعود بن علی اسملی کیمسه قلمی‌ایله یازلمش اوشبو نسخه حقنده قرامار دییور: «دنیا یوزنده بوکتابنڭ ایکنچی بر نسخه‌سی وارلغی بزگه معلوم دگلدر.»

«قالقوتا» ده باصلمش نسخه‌دن ١٢٧٨ تاریخنده وایکنچی کره‌ده «فتوح الاسلام» اسمی ایله ١٣٠٩ ده مصرده طبع اولندیغی مرویدر (بو نسخه‌لرنی بز هنوز کورمادك).

برنچی جلدی ١٨٠ وایکنچی جلدی‌ده ١٧١ بیت اوله‌رق «فتوح الشام» اسمی ایله واقدی‌گه منسوب بر اثر مصرده ١٣١٥ ده «العثمانیه» مطبعه‌سنڭ باصلوب تارالدی. فقط بونڭ واقدی‌گه نسبتی خطا اولوب

(١) اغانی ج ١٨ ص ١٨١.
(٢) وفیات الاعیان. ج ١ ص ٥٠٦.
(٣) تذکرة الحفاظ. ج ١ ص ٣١٩.

بلکه ابو اسماعیل محمد بن عبدالله الازدی نام ذات تألیفی اولدیغی مرویدر (١).

مذکور «فتوح الشام» اسملی اثر حقنده «ثمرات الفنون» جریده‌سی اوشبو مضمونده بر مقاله یازمشیدی: «بو کتابنك واقدی‌گه نسبتی خطا اولسه کرك. زیرا واقدی بیوك عالملردن اولوب مأمون خلیفه حضورنده‌ده اعتبار قازانمش ایدی. آنك عبارتی اوز عصرنده اولان علم اهلینك اسلوبنچه اولورغه تیوشلی. حالبوکه بو کتابنك عبارتی علم اهلی عبارتنه اوخشاماز. خصوصا خالد بن الولید، ابو عبیده کبی صحابه‌لر اسمندن حکایت ایدلمش جمله‌لر هیچده آنلر حالی ایله مناسب دگلدر. بلکه بو کتاب ٨ نچی و ٩ نچی عصرده اولان مصر واعظلری وقصه خوانلری اسلوبنچه‌در. اوشبو سبب ایچون بو کتابغه انابت ایدرگه ممکن دگل».

واقدی‌نك «فتح منف و اسکندریه» اسمنده باشقه بر کتابی اولوب بونی ایسه مستشرقلر ١٨٢٥ تاریخنده «لایدن» شهرنده طبع ایتدرمشلردر.

واقدی‌نك ابن سعد محمد زهری دیه مشهور بر کاتبی (سکریتاری) اولوب هر وقت استفاده ایتدیکی سببلی الوغ عالملر زمره‌سینه کردی وواقدی وفاتندن صوڭ «طبقات الصحابة» و«الطبقات الکبیرة» اسمنده بیوك بر کتاب تألیف ایتدی. اوشبو کتابده اصحاب کرام وتابعین هم خلیفه‌لر حاللری یازلوب بتونسی ١٥ جلدده‌در. مشهور کتبخانه‌لرده بو کتابنك بر ر جلدی اولوب تمامینك سلامت ایدیکی معلوم اولدی. اوشبو اثرنی باصدرمقنی لازم کوروب نمسه عالملرینك جمعیتی بیوك مبلغ تعیین ایتدیلر وبوندن اونبیش ییللر مقدم اولسه کرك طبعنه مباشرت ایتدیکاری جریده‌لرده یازلدی. فقط مستشرقلر، بوندی اثرلرنی یالگز اوزلری ایچون گنه باصدردقلری سببندن نسخه‌سی تارالمیه‌چغی معلوم. تارالدیغی تقدیرده‌ده حقی قیمت اوله‌چقدر. شوڭ ایچون بونی کوروب استفاده ایتمك طوغروسنده امیدمز یوق.

«کاتب الواقدی» دیه شهرت اولمش اوشبو ابن سعد «بغداد» شهرنده ٢٣٠ تاریخی جمادی الاخری‌ده وفات اولدی و «باب الشام» اسملی مقبره‌ده دفن ایدلدی. یاشی ٦٢ ده ایدی.

واقدی کندیسی قاضی ایکن ٧٨ یاشنده ٢٠٧ـ ٨٢٢ تاریخی ذوالحجه‌سنده وفات اولدی. قبری «خیزران» مقبره‌سنده‌در.

ابراهیم حقی بك

ترکیه‌نك یڭی صدر اعظمی ابراهیم حقی بك سنهٔ هجری ایله ١٢٧٩ ده استانبولده دنیاغه کیلگان. بناءً علیه حاضر ٤٩ یاشنده‌در. رشدی و اعدادی مکتبلرده اکمال ایتکاندن صوڭ مکتب ملکیه‌ده اوقوب «علی الاعلی» درجه‌ده شهادتنامه آلغان. ترکچه، عربچه، فارسیچه، فرانسزچه تللرنی مکمل صورتده بله. انگلیزچه‌نی اوقوب یازا. ایتالیانچه و نیمسچه‌ده سویلشه آلا. بر چوق اثرلری بار. مشهورلری بونلردر: بر جلد تاریخ حقوق دول. اوچ جلد تاریخ عمومی. ایکی جلد حقوق اداره. بر جلد مقدمهٔ حقوق. بر جلد تاریخ اسلام. بر جلد حقوق دول.

مکتبدن چققاچده خارجیه مینیسترلگنه خدمتگه کروب اون بر آی دوام ایتکان. صڭره سرای مترجملگنه تعیین ایتلگان. هم تورلی مکتبلرده درس بیررگه باشلاب حقوق مکتبنده تاریخ، حقوق سیاسیه، حقوق اداره، حقوق دول درسلری و تجارت مکتبنده علم اقتصاد، حقوق تجارت درسلری اوقوتقان. ١٣١٠ تاریخنده مجلس صحیه اعضالغنه، بر آز صڭره باب عالی‌نك حقوق مشاورلگنه تعیین اولونمشدر. مشروطیت اعلان ایتلگاچ بر مدت معارف مینیستری بولوب طورغان. صڭره روماغه ایلچی بولوب یبارلگان

---

(١) شیخ علی تونتاری حضرتلری قلمی ایله یازلمش «فتوح الشام» نام کتابی واردیه ایشتدیکمده حفیدی محمد نجیب جنابلرندن آلوب «فتوح الشام» اسمیله باصلمش اثر ایله مقابله قیلدم. باصمه نسخه خیلی اوزون اولوب، یازمه‌سی تمام دگلمی یا که باصمه‌سینه بر ر ذیل یازلنوب قوشلمشمی؟ بونی ایسه بیلمادم. اوشبو نقطه‌دن باشقه یرلرده هر ایکیسی متفق تابلدی. شیخ حضرتلری ده بو اثرنی واقدی‌گه نسبت ایتمشدر.

حقی بك بر نیچه مرتبه‌لر زور کامیسیه‌لرگه وقونفره‌سلرگه ترکیه طرفندن مرخص بولوب تعیین ایتلگان. ١٣٠٥ ده بعض مسائل سیاسیه‌نك تتبعی ایچون یونانستان‌غه وایتالیاغه؛ ١٣٠٦ ده ایتالیاغه یبارلگان. ١٣٠٧ ده آمریقاغه ویستافقه‌غه کوندرلگان و باشقه دخی بیك مهم مأموریتلرده و مفتشلکلرده بولونغان. تورلی حقوقی وسیاسی مسئله‌لرنك حلنه مأمور ایتلگان.

آلغان میداللری اوشبولردر: اوز حکومتی اولان ترکیه‌نك مرصع عثمانی، برنچی رتبه‌دن مجیدی، آلتون امتیاز نشانی، یونان محاربه‌سی میدالی، آلتون لیاقت میدالی. گیرمانیانك «اغل روژ»؛ سیام قرالینك «الدفان بلان»؛ فرانسیه‌نك «لژیون دونور»؛ جوهور امیرلگی‌نك «جوهور»؛ صربیه‌نك برنچی رتبه‌دن «تاقووو»، ایراننك برنچی رتبه‌دن «شیر خورشید»؛ بلغارستاننك «لیاقت ملکیه»؛ بلجیقانك ایکنچی رتبه‌دن «لئوپولد»؛ روسیه‌نك «سن ستانیسلاس»؛ رومانیانك «قرون»؛ هوللاندیانك برنچی رتبه‌دن «ناسو»؛ یونانستاننك ایکنچی رتبه‌دن «سن صوو ور»؛ صربیه‌نك برنچی رتبه‌دن «اغل» میداللری.

حقی بك «اتحاد و ترقی» فرقه‌سینك اشلکلی اعضالرندن صانالا وحاضرگی بیك کوب یاش ترکلرنك سوگیلی استاذیدر. شول سببلی آنی بیك حرمتله‌ب قارشو آلدیلر.

آلمانیا شاعری کوته

آلمانیا ادیبلرندن ١٨٣٢ تاریخنده وفات اولان «کوته» صوفیون مذهبنه وپانته‌ئزم مسلکینه منسوب بر ذات ایدیکی ترجمهٔ حالینی یازوچیلر طرفندن روایت ایدلنور. شمدی استانبولده چیقمقده اولان «صراط مستقیم» ژورنالنده اوشبو شاعر حقنده بر فقره کورلدی. سکسان سطردن عبارت اولان مذکور مقاله‌نك معناسی تماما اوشبوندن عبارتدر:

«آلمان محررلرندن «هرمان قروگروستند» اسمنده بر ذات «برلین» ده نشر اولنان «فوسیشه چایتونغ» غزته‌سنده «کوته واسلامیت» دیه یازلمش بر مقاله‌سنده دییور: - کوته هنوز پك یاش ایکن عبرانی لسانی تحصیل وانگلیز، آلمان مشاهیر شعراسنك آثارینی تدقیق وتورات نسخه‌سینی مطالعه ایلامشدر. صوڭره اسلام حقنده تتبعده اولندی وبونك نتیجه‌سی اوله‌رق بیوك بر محبت باغلادی. بوندن صوڭ قرآن کریمنی لاتینچه‌یه ترجمه ایدرگه باشلادی و دین اسلامنك علویتندن حیران قالدی. کوته‌نك اسلامه اولان میل ومحبتی آخر عمرینه قدر دوام ایتمشدر. «شعر وحقیقت» نام مجموعه‌سنده محمد (علیه السلام)غه منسوب بر حالنی تصویر ایلر. کوته نظرنده شرق اقلیمی خالص وصاف اولان انسانلر اورنی اولمق اوزره قبول ایدلمشدر.

کوته‌نك «دیوان» اسمنده اولان اثری قرآن شریفدن مقتبس حقیقتلر ایله طولوغدر. «بدر محاربه‌سی» و «اسلام جنتی» اسمنده اولان تصویرلری تمامیله قرآن کریمه موافقدر. دیواننده اولان رمزلر، نکته‌لر بتون بتونه حافظ شیرازی‌یه خاص اولان اسلوب وافکار فلسفیه‌نی توسیعدن عبارتدر.

قارتایدیغی صوڭ کوته، اسلامیت ایله دخی زیاده اوغراشمشدر. کوکلینك حضورلغینی، خاطرینك صافلغینی اوشبونده تابار ایدی. دائما الوهیتنی تبجیل وتکریم ایلر ایدی.»

کوته حقنده فرانسز قلمیله یازلمش شی بودر. اگرده بونی بر مسلمان یازمش اولسه ایدی احتمال تعصبه حمل اولنور ایدی. فقط بونی مسلمان دگل بلکه بی طرف اولان بر فرانسز یازمشدر.

مقالەلر :

عرب ادبیاتی

VII

عربلردە فلسفە

عربلردە فلسفەگە اهمیت بیرو وآنی تدقیقلاب اویرەنورگە طریشونڭ اصل سببی ، مسلمانلق نتیجەسی یعنی اعتقادات‌دەغی بعض بر شبهات بولدی ؛ فارسلردەگی بتوب یتماگان ایسکی مجوس اعتقاد و نظرلری هم روملرنڭ تأثیری ایلە بو فن اوسوب استقلال کسب ایتدی . عرب فیلسوفلری آرسطو فلسفەسنی حقیقت اولەرق قبول ایتدیلر و افلاطون فکرینی‌دە بر قدر اویرەندیلر . عربلر فلسفەدە شوشندی تقلید سببلی اوزلری مستقل بر فلسفە و نظر چغارە حتی فلسفەنی مطلوب درجە ترقی‌دە ایتدرە آلمادیلر . عربلرنڭ بو حقدەغی خدمتلری ، میداندن یوغالورغە محکوم بولغان یونان فلسفەسنی اوز قانات آستلرندە صاقلاب تعمیم ایتودر . عربلر ، آلغان معلوماتلرن بر ترتیبکە صالورغە یاراتدیقلرندن فلسفەدەدە شوندیوق یول تعقیب ایتوب مستقل وکیڭ بر «منطق» فنی وجودکە چغاردیلر .

عرب فیلسوفلرینڭ اسلام تأثیرندن بتونلەی مستقل اولارق «ارسطو» فلسفەسنی احترام ایتولری وآڭا بتماس توکنمەس شرحلر یازولری ایلە برابر ، دین تأثیری ایلە « اسلام اسخولاستیقاسی » دە پیدا بولدی . حقیقی فیلسوفلر کبی ، اسخولاستیقلردە ایکی زور فرقەگە بولنە ایدیلر . قوتلیراك وطرفگیری کوبرك بولغان بر قسمی حقیقتگە بحث و مناظرە واسطەسیلە یتشورگە امید ایتوب شوشی یولدە باردیلر . بونلر « متکلمون » اسملانەلر . بو یول اهلی اهل السنتدن «اشعری» لر ایلە «معتزلە» لردر . معتزلەلر اعتقاد ونظرلرن کوبرەك عقل وحکمت‌کە اساس قورالر یعنی Рaцioнальный یول طوتا ایدیلر .

بو حزبلرنڭ ایکیسیدە قرأن تعلیماتینە اثبات یاغندن قاری وقوشیلا ایدیلر .

«اشراقیون» اسمی ایلە یورتولگان ایدیالیستلر ایسە ایکنچی فرقە اهلی بولوب بونلر روحنی صافلاندرو ، نورلاندرو حقندە قایغرالر ؛ بونلر حکمت و قرآندن بیگرەك «خیال وعالی مقصد» نی اساس ایتوب یورتەلر . شول سببلی بونلر طار معناسی ایلە مسلمانلقغە بر قدر یراق‌درلر . بعض بر اهل تصوفنی شوشی فرقەدن صانارغە یاریدر . عربلرنڭ اڭ مشهور فیلسوفلری بونلردر :

۱) **ابو یوسف یعقوب بن اسحاق الکندی .** هیئت ، منطق ، طب ، حساب وفلسفە ، موزیقا فنلرندە بیك معلوماتلی آدم بولوب ۸ نچی عصر میلادی آزاغندە بصرەدە طودی و ۸۷۳ دە بغداددە اولدی . مأمون خلیفە وبالالری زماننده بیك زور اعتبار قازانوب اسلام حکیملری آرەسندە «فیلسوف» و «ابو ـ الحکماء» اسملریلە مشهور ایدی . عربلر آرەسندە فلسفە فنی‌نڭ مؤسسی‌در . هر فنگە متعلق ۲۰۰ جلددن آرتق زور زور اثرلری بولوب عربلردن اڭ الك ارسطو اثرلرن ترجمە ایتوچی و شرح سویلەوچی بودر . ارسطو فلسفەسنە عائد ۳۷ اثر یازمش ایدی . اثرلرندن بیك آزی ایسان قالمشدر .

ابوالنصر محمد بن طرخان الفارابي ـ اصل ترك اولان بو کیمسە فارس وعرب تللرن اویرەنوب منطق و ارسطو فلسفەسنی اوقودی . بو آدم اسلام حکیملرینڭ اڭ زورلرندندر . آڭاچە یونان فلسفە ـ

سنی آنڭ قدر مکمل بلوچی و آڭلاوچی بولمادیغینه هر کم مسلمدر. موزیقاغه بیك اوستا اولدیغی روایت قیلنه. یوزدن آرتق اثر یازوب بعضیسی یگرمیشار جلدلیدر.

میلادنڭ اوننچی یعنی هجرتنڭ دورتنچی عصری اسلام و عرب علماسی‌نڭ فلسفه‌گه بیك زور اهمیت بیرگان زمانلریدر. بو چاقده ئلله نه قدر فلسفه علماسی وجمعیتلری وجودکه کیلدی.

بوندن صوڭغی فلسفه علماسی‌نڭ الڭ مشهورلری ابو علی سینا، غزالی، ابو بکر محمد ابن باجه، ابن طفیل، ابن الرشددر.

باره باره عربلرده فلسفه تنزل ایتوب واق‌تویه‌ك اسخولاستیقا ایله اشتغال‌که قالدی. بو دورده پیدا بولغان آتاقلیراق یازوچیلر ١٢٠٦ ده اولگان شمس‌الدین السمرقندی، کوب کوب شرحلرگه مالك «تجرید الکلام» صاحبی نصرالدین طوسی (١٣٧٣ ده وفات)، منطق وعقاید حقنده بعض بر اثرلر یازوب استحقاقسز‌راق شهرت طابقان مسعود التفتازانی (١٣٩٠ده وفات) وعضد الدین الایجی‌در.

عرب اسخولاستیقاسی اندلسده‌گی یهودلر آرقلی آوروپاغه‌ده کوچدی و غرب - خریستیان اسخو‌لاستیقاسن طوغدردی. ع. د. ر. ن.

«محمد علیه السلام» رساله‌سینی انتقاد.

IV

صابر حضرتنڭ، ولادت کونی ١٢نچی ربیع الاول اولمقینه بر دلیلی ده، کوب عصرلردن بیرلی دیار اسلامده اوشبو کوننی بایرام یاصاب کیلدیکلریدر.

هیچ شبهه یوقدرکه دین‌گه مناسبتلی برشی، عصر سعادتدن میراث اوله‌رق قالسه، خلفلرده سلفلردن شونی آلوب دوام ایتدروب کلسه‌لر، بوڭا اهمیت ویررگه حتی‌که شرعی بر حجت ایدوب صانارغه تیوشلی. سلف عصرندن قالمش تعامل وتوارث معتبردر. فقط ١٢ نچی ربیع الاول کوننده بایرام ایدوب کلمك عصر سعادتدن میراث اولوب قالمش بر شیمیدر؟

هجرتدن صوڭ اوچ عصر اوتمش وبومدت ایچنده اهل اسلام مولود بایراملری یاصامق دگل حتی اسمی اولمامش بیله. حافظ ابن حجر العسقلانی: «اصل عمل المولد بدعة لم تنقل عن احد من السلف الصالح من القرون الثلاثة ولکنها مع ذلك قد اشتملت علی محاسن وضدها. فمن تجنب فی عملها المحاسن وتجنب ضد‌ها کان بدعة حسنة ومن لافلا» دیور. فی الحقیقة سلف، تابعون واصحاب عصرنده مولود بایرامی یاصامق عادتی اوله ایدی، بونڭ کونی قربان و فطر عیدلری کونلری قبیلندن تعیین ایدلمش وبوسببدن‌ده سیر یازوچیلرنڭ بو درجه‌ده اختلافلرینه یول قالمامش اولور ایدی.

روایتلره کوره الڭ ایلك مولود بایرامی ایدن اسلام حکمداری «اربل» پادشاهی اولان «کوکبری»در. (١). اندلس حافظلرندن وبزم اوشبو مقاله‌لرمزده مناسبت ایله اسمی ذکر ایدلن ابن دحیه (٢)، شرق سفرنده بو حکمداره ملاقات ایتمکله مولود (٣) طوغروسنده اعتناسینی کوروب «التنویر فی مولد السراج المنیر» اسمنده بر کتاب تألیف ایتمش وبونڭ برابرینه کوکبری طرفندن بیك آلتون مکافات آلمشدر (نفح الطیب ج ١ ص ٢٧١).

مولود بایرامی نه کبی اشلردن عبارت اولورغه تیوشلی؟ وشریعت نقطه‌سندن قارالدیغنده مولود بایراملری ایتمك، طوغروسی‌ده مولود بهانه‌سی ایله بربرینی صیلاشوب سیمرشوب یورمکلری جائزمی؟ جائز اولسه گوزل بر اشمی؟ بوعادتنڭ اسلام فقراسی وشاگردلری ایچون بر فائده‌سی وارمی؟ حسیات دینیه‌نی قوتلندرر ایچون اثر ویره‌می؟ «کوکبری» دن

(١) کوکبری ٦٣٠ تاریخنده وفاتدر.

(٢) ابن دحیه ٦٣٣ نچی ییل ٤ نچی ربیع الاولده مصرده وفات ایتدی.

(٣) مولود بایرامی، اسلاملر آراسینه چیت بر ملتدن کردی دییانلرده وار.

ایلك نه قدر حکمدارلر وخلیفه‌لر کچوب کتدیکلری حالده نیچون بویله بر امرگه اقدام ایتمامشلر؟ یوقسه بونار آراسنده «کوکبری» قدر سیدالموجودات افندمز حضرتلرینه محبت ایدوچیلر اولمادیمی؟ بو طوغروده بزم سوزمز یوقدر. بو مسئله، هرنه قدر بزگه معلوم دگل ایسه‌ده کندینك اربابی طرفندن حل ایدلمش وقرارلاشدرلمش اولسه کرك. بزم سوزمز شونده‌درکه افندمز حضرتلرینك ارتجالندن نچه قرنلر صوڭ حادث اولمش بر عادت، ولادت کبی تاریخی مسئله حقنده دلیل اولماز. ایشته اوشبونك ایچون بزلر ۱۲ نچی ربیع الاول حقنده مولود بایراملری یاصالوب طورمقنی دلیل حساب قیلورغه لایق تابمادق. بو طوغروده اولان ایکنچی عذرمز بودر.

سیر نبی حقنده یازلمش اثرلر، حسابسز دیه‌چك درجه‌ده کوبدر. صوڭ عصرلرده ترتیب ایدلنلر آراسنده عربچه وترکیچه‌لردن غایت لذتلی کوڭلره راحت کتوره‌چك طرزلرده یازلانلری وار. اگرده بونلردن بررسینی کوز اوڭمه قویوب یازمش اولسه‌م ایدی، «محمد علیه السلام» رساله‌سی دورت بیش ساعتلك بر خدمت اوله‌چق ایدی. لکن بن، مذکور رساله‌نی یازدیغم وقت، شیوخ حدیثدن باشقه‌لرنك اثرلرندن استفاده ایتمازگه (فنی مسئله‌لر مستثنا) وحفاظ اسلامدن غیریلرنی اوزمه استاذ قیلمازغه قرار ویردم. بونلردن باشقه‌لرنك ــ رسول اکرم حالینی ــ یازمقده اوستمده منتلری اولماسون دیدم. بونك اوستنه، رساله‌نك مکتب بالالرینه درس صورتنده اوقوله‌چغنی‌ده (من غیر حد) امید قیلور ایدم. شول سببدن یاش بالالرنك احوال روحیه‌لری تحمل ایدرلك شیلرنی گنه قویمقغه اعتنا قیلدم. ایشته بو سببدن، دورت بیش ساعتده تمام اولاچق بر اشنی، بر هفته قدر عمر صرف ایدوب یازدم. بعض بر کونلرم صرف کتاب آقتارمق وسوز ایزله‌مك ایله کچر ایدی. احتمال رساله‌ده بر چوق یاڭلشلرم اولور، فقط بو یاڭلشلرنك سببلری مساهله‌م دگل بلکه آرتق تفتیشم جهتندن اوله‌چغی کندیمه معلومدر.

اوشبو رساله‌نی ترتیب ایتدیکم وقت ولادت ووفات تاریخلرینی تعیین ایتمك وهجرت کوننده «قبا»ده نچه کون طوردیغنی تحقیق ایلامك الڭ آغر شیلردن اولمشدر. حسینیه مدرسه‌سنده سیر شریفه اوقوتدیغم وقت هجرت بحثنه کلدیکمزده «نور الیقین» صاحبی: «واقام رسول الله بقباء بضع عشرة لیلة» عبارتینی امام بخاری صحیحندن آلمش، فقط بو ناسخ سهوی اوله‌رق تصرف ایدلمش اولوب اصلی‌ده ــ بضع لیال ــ اوله‌چغنی ظن ایلرم» دیه کچمش وبونك بعض سببلرینی بیان ایتمشیدم. فقط «محمد علیه السلام» رساله‌سینی ترتیب ایتدیکده اوشبو مسئله‌ده الوغ بر ترددده قالدم. کتبخانه‌مده صحیح بخاریدن متعدد باصمه‌لر و مختلف شرحلر اولسه‌ده هر برینك اصلی بر نسخه اوله‌چغی جائز کورلدیکندن ایکنچی بر یازمه نسخه ایله مقابله قیلورغه لزوم وار ایدی. خدیو کتبخاسنده، مشهور حدیث امامری طرفندن تصحیح ایدلمش نسخه‌لر وارلغنی ایشتمش ایسه‌مده مصرغه مکتوب یازوب جواب آلورلق فرصت اولمادی. اوشبو سببدن ایستر ایستماز، جامع الصحیح نڭ بتون باصمه نسخه‌لری خلافنه اوله‌رق «قبا»ده دورت کیچ قوندقلرینی بیان ایتدم. مع مافیه بو طوغروده کوڭلمده الوغ بر شبهه واردر.

محمد علیه السلام رساله‌سینی یازدیغمده هر دقیقه‌ده کوز صالوب طوردیغم کتب سته، تاریخ الامم، کتاب الکامل، اسد الغابه، الاستیعاب، الاصابه، ذیل المذیل کبی سلف اثرلرنده مولود بایرامی حقنده سوز کورله ایدی، ــ البته آنلرنك تأثیرینه مغلوب اولوب بونی بر دلیل صایور وسوزلرمی شوڭا بنا قیلمش اولور ایدم. فقط بن مذکور اثرلرده «مولود» بایرامی سوزینی کورمادم وبناء علیه تاریخی اولان ولادت مسئله‌سنی آنك ایله استدلال ایتمادم. خطا قیلدم ایسه حق سبحانه وتعالی عفو بیورسون!

اسلام قریه‌لرنده انقراض

انقراض ــ «بتمك»، یعنی «اجتهاد، علم، ثروت» یوللرندن آیریلوب، فقر واحتیاجنی اختیار ایتمك وشو سببدن اقتصادی جهتدن باشقه‌لره اسیر اولوب تابتاله‌رق، مادی روشن یوتیلوب «نام، حیات، بقـا» نی یوغالتمق وبو عـالم وجودکه وداع ایتمك دیمکدر.

تڭری تعالی، هیچ بر قوم وهیـچ بر قریه‌نی حکمت وسـیاستسز هلاك ایتمامـش؛ بلـکه قریه اهللری یاکه منقرض اولان ملتلر اوزلرینه ظلم وخیا-نت ایدوب اوز اوزلرینی هلاك ایتمشلر وایتمکده درلر. ایشـته بنم یازاچغم قریه‌لرده بونڭ مجسـم مثاللریدرلر.

کوبدن توگل وطنمز اولان «تتوش، بوا» مضافتینه قایتدم. روسیه‌نڭ الڭ ایچنده اولان بو ایکی قصبه‌نڭ اهالیسی کوبسنچه تاتار وچواشلردر. یوروب اعتبار ایدلسه هر دقیقت روشان اولور ایمـش. بو یرنڭ تاتارلری هر نه قدر لایبـالی خلق دگللرسـه‌ده اوز رفیق وهمسایه‌لرینڭ توزاقلرینه ئله‌کمشلر یاکه ئله-ککانلرینی بلمی قالمشلر ایکان. شویله‌که: قریه آره‌لرنده، بازار ویارمارقالرده، اولکان یول اوستنده گی اوراملرده دقت ایدوب قارالسـه الڭ اُلك کوزگه روس وجواش نشـانه‌سی، دکان وسـودا گرلری کورینه؛ حرکت وفعالیت ایله مژلداوچی، ایـگون جیوچی، قـاز جیوچی، کوکای آلوچی، غوبیرنالرغه مال قویوچی، ترانسپورتنی اشلرگه قاتشوچی، پرو-تسینتلر آلابلوچی، ڤولست وپوچته خدمتکارلری، پریستن هم واقزاللرده‌گی یوك پادراتچیکلری، بازار خواجه‌لری، ماشینالر آلوب ایگون اشلاتوچیلری، پار وایلقتریق قوتیله طانشوچیلری، قریه هنرچیلری کوبسی روس وچواشـلر اولوب بزنڭ تاتارلر آنلره یالچی، آنلرنڭ راحت وسعادتی ایچون یر آستندن توپراقغه چوموب آلتون آقتاروچی مسخر ذی روح آلت‌گنه بولوب قالا یازغانلر.

روسلر وچواشلر، بازارلرغه هنر ایلتوب صاتارق آقچه‌لنوب، آبـاروت یاصـاب، تاماق طویدروب قایتدقلری حالده کورشیده‌گی قریه تاتارلری کوزلرینی بوزوب اشـلاگان آقتق ایگونلرینی چغاروب صاتاده شیکر وتاقتا چای وبر کیوم چاباتادن قالغا-نینه کیفلانوب ایسروب قایتا؛ «نیچون روس وچواش کبی سزلرده بازارغه قاتناب صاتوغه کرشمیسز، چاباتا یاصاب، کیندر صوغوب، مـال جیوب، سـمبردن، قزاندن، تتوشدن نرسـه کیتروب سودا ایتمیسز؟ نیچون خالص بر اسلام قریه‌سنه کیلوب بر اورس یـاکه چواش‌نڭ کیبت آچووینه تحمـل ایته‌سـز، غارلنمیسز؟» دیب صـورالسه: «اورص، چواش خلقی بای آلار، مونه بتون تیره‌جـاق آوللرده‌غی صاتلق جیرلرنیده آلارغنه آلالر مالای!!!» دی، ای بیچاره بوسوزینڭ آرت یاغندن هیچ برخبری یوق!.. حالبوکه بر ملت عالمده نه‌لر واریني کوروب اوز معیشتیله آنلرنی تطبیق ایتماسه، باشقه‌لر ایله اختلاط ایدوب معیشت بازارنده یارشـماسه شبهه‌سز منقرض بولاچقدر. چونکه بو کونـگه قدر عالمده باقی اولان ملتلر اوزلرینڭ جیات وبقالرینی یالـگز شو عالمده گی آثار ترقی وثروت‌نڭ بارچه‌سنی اقتباس ایدوب کشیدن کوروب وکوچروب اشلمك، یارشمق طریقی ایله‌گنه صاقلامشلردر وهمانده صاقلاب کیلورلر. لـکن بزنڭ اسلام قریه‌لرنده تاتار آره‌سنده بو فکر چنلاب آڭلاشـلغانی یاکه فعلا تطبیق ایدیله باشـلاغانی یوق ئلی.

روسـلر ایله چواشلر اوز حاجتلرینی اوزلری باشـقاروب، باشـقه‌لرنڭ حاجتلرینی‌ده حـاضرله‌رگه اولـگردیکلری حالده مسلمانلرنڭ اوز اشلرین کیچکه قالوب، قالغان اوسـتینه قار سیبکان. چواشلر اوز یرلری اوستینه اجاره‌گه‌ده آلوب ساچارگه اجتهاد ایتد-یکلری حالده مسـلمانلرنڭ اوز ایمانا (جان باشینه تیگان یر) لریده صاتلغان؛ صاتلماز ایدی هنر یوق،

بازارغه قاتنی بلمی، یالقاو.

اگر اوزلری طریشوب ممکن بولغان اورنلردن هنر اوگرانسه‌لر و قش کونلرنده شو هنرلریله شغللنسه‌لر ایدی،- بردن وقتلر اسراف بولماز، ایکنچیدن کونلری یاقشی اوتار، یرلری ساتلماز، ذلت و احتیاجغه توشمازلر ایدی. «چاباقسار» ایله «کوزمادیمیان» چواشلری بولونده اوسه طورغان یوق ـ بار چبقلردنده، ایدل بویی موقشیلری بر آلاو قامش یاکه صالامدنغنه‌ده، «یالچق» طرفی چواشلری کیندر آش ساچوب، کاپوسته ایگوبکنه‌ده ئلله نیقدر تابوش ایته آلالر. چبقلردن اورندق، کارزینقه، تارتما، صالام اشلاپه کبی نرسه‌لر یاصاب تابوش آقچه‌سندن بر قش یاغارلق اوطون آلالر، اوست باشلرینی تازارتوب، کشی آراسنه کشی توسلی بولوب بالا تربیه‌سینه‌ده آقچه آرتدره بله‌لر.

فقیر، «بوا و تتوش» قصبه‌لرنه یورگانم تاتار آغزندن مسجد صالو، ملاغه پریغوار جیو؛ اماملری آغزندن محله‌سینك فقیرلگندن، طونینك یرتقلغندن زارلانو؛ شاگردلرینك آغزندن مدرسه‌دن طویو؛ سوداگرلرینك آغزندن ـ اوز تعبیرلرنچه دهریلرنك کوبایوینه ـ أچ پشو؛ خاتون قزلرینك آغزندن صاقز ایسی کیلوگه باشقه یات و یاکی نرسه‌لر هیچ کورمادم؛ حالبوکه روس و چواش قریه‌لرنده بررگنه معبد، بررگنه پوپ (священникъ) بولسه‌ده بر مکتب ایله ایکی معلم هیچ قالمیدر. بزنك تتوش ایله بوا قصبه‌لرنده ئلله نیچه یوز مسلمان قریه‌لری بارده لکن ایکی قوله‌غی بارمافلرنی صاناب چارلق مکتب یوق. حتی نیچه ملك چافرملرغه شهرتی کیتکان «بوا» مدرسه‌سیده یلدن یل توبان کیته بارا. هر قریه‌دن بر بر دانه چیت شهرگه کیتوب تحصیل ایتکان، فکری آچلغان، برآز معلومات تابقان یاش تاتار یکتلری یاکه طلبه‌لریده اوز قریه‌لرندن بیزوب، قارانغو فقط مقدس وطنلرینی دومکدروب چیت‌گه کیتوب یوغالا بارالر. قریه‌لرینه قایتوب بیرله‌شمیلر. ایشته انقراض! ایشته انقراض! البته بولای بولغاج «اسلام قریه‌لرنده انقراض» دیب یازمی قالدریلسه حکمت چقمایاچقدر! . . . ایندی تاتارلرنك الك کوب یری اولان وطنمز «بلغار» اطرافنده شویله ایسه باشقه یرلرنی نیچوك دیب اویلارغه کرك . . . .

عبدالکریم سعیدی

قرتوگیلدی.

آمریقاده عثمانلی سوداگرلری

«عثمانلی زراعت و تجارت غزته‌سی» نه آمریقادن ادهم نژاد امضاسیله یازلغان بر مقاله‌نك بعض یرلری توبانده درج ایدلدی:

«آمریقا دیو برلن بارمزنکده عقلمزغه بو یکی دنیانك خارقه‌لری کیله. مونه شوشی خارقه‌لر مملکتنده هیچ امید ایدلمگان قدر عثمانلی سوداگرلری بار. بونلر آمریقانك آریمی طالمی طورغان سعی و غیرتی اچینه چومغانلر و اشلرینی شونده‌غی احوالگه کوره کویله‌ب اشکه کرشکانلر. ایکی یل الوك آمریقاده بولوندیغم وقت بونده بو قدر کوب عثمانلی سوداگرلری کوروب بیك سوینگان ایدم. چونکه مونده کیلماسدن الوك، بویله برگه جییلغان عثمانلی سوداگرلری بولووی، خاطر یمه‌ده کیلمه‌گان ایدی. شمالی آمریقاده عثمانلیلرنك الك کوب بولونغان یرلری شرق طرفنده‌در. نیویورق، بوستون، شیقاغو، فیلادلفیا تیره‌لرنده عثمانلیلر کوب اوچریدر. فقط الك زور عثمانلی سوداگرلری «نیویورق» ده‌در. بونك هر پوچماغنده بر عثمانلی سوداگرینه اوچرارغه ممکن. آمریقاده ترکچه سویله‌شوچی برکشی طابو یاور و پاغه قاراغانده بیك جیکلدر. آمریقاده عثمانلی سوداگرلری عمومیتله تماکو و کاویر سوداسی برلن شغللنه‌لر. بوندن باشقه نرسه‌لر برلن سودا ایتوچیلریده کوب ایسه‌ده الك زورلری شونلردر. آمریقانك هر یرنده عثمانلی تماکوسی صوریلر. عثمانلی تماکوسی آمریقاغه نه

قدر کنیرلسه شول قدر صاتلەچغی شبهەسزدر. آمریقاده عثمانلی تماکوسی صاتلوغنه توگل، بلکه تماکولرنی صاتوچیلر وسیغاره یاصاوچیلرده عثمانلیلردر. یالگز نیویورقده بر عثمانلی یهودینک دورت بش دانه غایت زور تماکو فابریقەسی بار. بو فابریقەلرده اشلەوچیلرنک کوبسی یهودی، ارمنی، روم کبی عثمانلیلردر. تماکو حاضرلاوچی دخیده عثمانلی فابریقەلری واردر. بو زور فابریقەلردن باشقه دخی تماکوچیلك ایله شغللنوچی اورته وتوبان درجه سرمایەلی عثمانلی سوداگرلریده واردر. بونلر بر طاقم کچکنه اعمالاتخانەلردن باشلاب خصوصی بولمەلرگه قدر هر یرده سیغاره یاصاب صاتالر. سیغاره اشی بر وقت عثمانلیلرنی بیك بایتقان. حاضرگی زور زور فابریقەلر شونك سایەسنده میدانغه کیلگان.

ذاتا آمریقاده بر کشی «مین تورك» دیدیسه آندن تماکو سوداگری میسن؟ یاکه تماکو فابریقەسنده اشلیسنمی؟ دیب صوراو عادت حکمنه کرمشدر.

آمریقانك تماکو کیبتلری بیك ماطور بولا. هر تماکو وسیغاره کیبتی‌نك آلدینه ۋیۋصقەغه مطلقا تورك صورتی قویالر. زور عثمانلی فابریقالرینك اعلانلرینه، ریقلاملرینه هر یرده تصادف ایتله. هوا واغونلرینه منوب شهرنك بر یاغندن ایکنچی یاغینه کیتلسه ایولرنك توبەلرنده، دیوارلرنده بیله اوستلرینه عثمانلی صورتی توشورلگان بر چوق اعلانلر کوریله. اگر شهردن چغوب کیتلسه صحرالرده، ایگونلك بویلرنده شوندی اعلانلرغه اوچرالا. اشلەنگان سیغارەلرنك اسملری کوبسنچه تورکچه بولا. مثلا: حریتدن صوك چغارلغان سیغارەلردن بعضیلری «ژون تورك» «اتحاد وترقی» دیه آتالمشلردر. بو اسملرگه آمریقالولرنك کیفلری کیله.

آمریقاده کاۋیر سوداسی بتونلای ارمنیلر قولنده دیورلکدر. یهودیلردەده بو سودا وار ایسەده آزدر. زور کاۋیرلر مغازینلری آمریقانك، خصوصا نیویورق‌نك هر طرفنده وار. بونلرنك کوبسی عثمانلیلر قولندەدر. عثمانلی کاۋیرلرینه چیت مملکتلرده نه قدر زور اهمیت بیرلدیگنی أیتوب طوررغه حاجت یوق. فقط شول درجه قیمتلی و قدرلی کاۋیرلرنی اشلەوچی عثمانلیلرنك شول درجه فقیر قالولری شایان تأسفدر، بونك سببی‌ده بعض بر محتکر بایلرنك اهانتی وکاۋیر اشلەوچیلرنك فقیرلکلرندن فائدەلنوب آنلرنی ضررغه توشورولریدر. اگر ازمیر کاۋیرلرن صاتمق ایچون آمریقانك تورلی یرلرنده اوزمز مغازینلر آچساق و کاۋیرلرنی طوغریدن طوغری اوزمز شونده یبارسەك کاۋیر سوداسندن ایتلەچك فائدەنك دخیده کوبرەك بولاچغنده و بونکده کاۋیر اشلەوچیلر کسەسنه کرەچگنده شبهه یوقدر.

آمریقاده کوبسنچه عثمانلی کاۋیر مغازینلرنده آنتیقەلر (ایسکی نرسەلر) ده صاتلمقدەدر. مثلا: اسکی قاچلر، اسکی آیاق کیوملری، صاوت صبالر، طاقیەلر، اوقالی فسلر وشاللر کورلگالی.

آمریقا شهرلرنده مارۋژینو صاتوچی عثمانلیلرده کوب. بونلرنك اکثریسی یهودیلر. ترکلر، آرناودلردر.

آمریقاده طوروچی عثمانلی گریکلرینك کوبسی ایکی تگرمچلی آربه ایله طارتوب، یمش صاتوب یوریلر. خرپوطلی مسلمانلر بوستون، فیلادلفیا، ۋورستر مارس تیرەلرنده تلیفون چبقی و ریزینکی فابریقەلرنده اشلیلر. خرپوطلی مسلمانلردن مرکب بو طرفلرده حتی آوللر بار. بونلر آرەسنده فابریقەلرده ماستیرلق ایتوچیلر، یاکه اشارنی اوزلرینه پودراد آلوب اشلەوچیلرده آز توگلدر.

عثمانلیلر اچنده استانبولدن کیتکان بعض آدملر تیمر، طوپ، الکتریق فابریقەلرنده اشلیلر. نیویورق‌نك اوزنده بیك کوب آلا تورقه آشخانەلر بار. بو شهرنك «واشینغتون استریت» اسمندەگی زور بر اورامنده بار سیده سوریەلی عثمانلی سوداگرلری طورەلر. بو اورامده زور مغازینلر وتجارتخانەلر ایله طولیدر. «ۋاشینغتون استریت» اورامنده عرب‌چه حروفات ایله یازلغان ۋیۋصقەلر کوب اوچریدر. بو اورامده وبونك تیره یاغنده هم یهودی محلەسنده بیك کوب واق عثمانلی سوداگرلری بار. بونلر آرەسنده

ما کیدونیالی مسلمانلرده کورلگالی در. بونلر تورکلرنڭ
لوقوم شکرلرینی وحلوالرینی بیك کوب صاتالر. تورکیه
ده گی واق چیکلاوك وفستیقلر بونده کوب صاتیله.
آمریقالولر پیس بوغاز اولوب نی کورسه لر شونی
آلالر. آنلرنڭ شول خاصیتلرندن فائده لنوب عثمانلی
واق سوداگرلر کوب اش کوره لر. حتی بعض اجنبی
وروس واق سوداگرلر ین باشلرینه فس کیه رك، گویا
تورك نرسه لری صاتقان بولوب، قچقروب یوریلر.

آمریقاغه کوچوب کیلگان عثمانلیلرنڭ بایتاق
کوب بر قسمی ده زور غاستینسه لرده خدمت ایتمکده در-
لر. بونن غاستینسه خدمتی بیك اهمیتلی اولوب، بو
خدمتده بولنوچیلرنڭ کوبسی فرانسوزلردر. روس،
بلغار، ایتالیان مونده غاستینسه خدمتی ایته آلمیلر.
عثمانلیلر آره سنده قارت پوستال تجارتی وزور مغاز-
ینلرده پریکازچیك لك ایتوچیلرده یوق دگلدر. ایشته
آمریقاده هر صنفدن مرکب بر هیئت عثمانیه وار.
یاوروپانڭ هیچ بر یرنده موندی عثمانلی هیئتنه اوچراغه
ممکن توگلدر».

میشارلر

II

«کوڭل بلن توتاشمغان کوز، - بوتاق تیشکی»
دیگان مقالنڭ درستلکینه بوکون آرتوغراق توشو-
ندم. مین اوزم، میشار بالاسی، میشارلر آره سنده
طووب میشار بالالری بلن اویناب اوسدم. لکن
میشار عادتلرندن هیچ برسی دیورلك خاطرمن قالماغان.
باری کورشی ابیمزنڭ، باشینه «چالما» آتالغان
اوزون وکیك آق بورلرنی چلغاب یورگانیگنه کوز
آلدمده طورا. اولده، ابینڭ، مینی سویگانلکلری،
قیاق صوغانلر بیروب کورساتکان یخشیلقلری ایسمه
توشوب، بتون طوروشی بلن جانلی کارتینه روشنده
بولغان صورتی کوز آلدمه توشکاچکنه، میشار قارچق
لرنده «چالما» بیلو عادتی بارلغن خاطرمه کیتوره
در. ذاتا، مین آرتوق تاتارلاشدقمدن، اوزمده
میشار بالاسی ایدیکمه علامت بولغان هیچ دیه رلك
درجه ده بر عادت تابا آلمیم و شولایوق باشقه لرده
سیزه آلمیلر. تیك، میشارلر آراسینه کیلگاچکنه،
بتون کوڭلم خوشلانوب پشکان صوغان آشاومغنه،
مینده، میشارلك عادتلرندن طبیعی بولغان بر عادت
بارلغن بلدردی. میشار خلقی عمومیتله پشکان صوغان
آشار ایچون جان آتالر. بو چواشلرده ده شولایوق.

میشارلر وچواشلرنڭ اڭ کوب بولغان جیرلری
وایسکی عادتلرینڭ بو کونگه قدری صاقلانغان اور-
نلریده روسیه نڭ شمال طرفنده در. بو طرفده بولغان
چواشلر بلن میشارلر بر برسینه بیك یاقین بولوب هیچ
برسی نڭ آراسنده تاتار قرنداشلی یوقدر. اما، باشقه
طرفلرده بولغان میشارلر و چواشلر، مثلا: صمارا،
صاراتوف، خوالین، چیستای کبی جیرلرده، بولار
نق تاتارلاشقانلر یاخود روسلاشقانلر.

بناءً علیه، چواشلر حقنده کوبره ك شمالی چوا-
شلر احوالندن یازدقم کبی، مونده ده شمالی میشارلر
حالندن یازونی موافقراق تابدم.

میشارلرنڭ، تاتارلرغه قاراغانده، چواشلرغه
بولغان مناسبتلری، کرك طورمشده و کرك عادتده
بولسون بیك یاقیندر. شوشی سوزلرمنی اثباتقه،
بایتاقغنه فائده سی بولغانلقدن، اوزمنڭ میشارلر آرا-
سینه سیاحتم اثناسنده بولغان حاللرمنی بر آز یازوب
کیتمك بولام.

قزان و موسقوا تیمر یولی اوستونده بولغان
«شیخران» استانسه سنده بر ار کیچ قونماق مطلوبم
بولدقندن فاتیر ازله رگه لزوم کورلدی، بر چواش
یورتینه باروب ته رزه قاقدقمده، اورتا یاشلرده بر
چواش خاتونی کچکنه گنه ته رزه تیشگندن باشن طغوب،
بزنی تاتارلار ظن ایتدکندن بولسه کرك، قاتی کوڭلدن
چقغان تاوش بلن: «قایسی آول تاتاریسز؟» دیدی
«جینگه ی بز تاتار توگل، چوتی میشارلری» جوابن
ایشتکاچ جینگه ینڭ سوزلری یومشاقغه أیله نسه ده،

نیندی اشلی ، کم بالاسی ، قایده بار و حقنده اوزاق صوراشقاچ‌غنه : « بردن میشار و ایکنچیدن شرفی آبزی بالاسیده بولغاچ آچیق یوز بلن قبول ایته‌مز ایندی » دیدی .

چواشلرده ، اوزینه کیلگان کشینی‌گنه توگل بلکه یولده اوچراغان کشینی‌ده ، نچار اشلی بولماسن غوفیله ، تورلیچه سؤاللر بلن تدقیق عادتی عمومیتله باردر . آلار ، بو عادتلری بلان ، قرغز-قزاق خلقینه اوخشیلر . قرغزلارده‌ده اوزغان بارغاننی طوقتاتوب صوراشمی یبارمك یوقدر .

مذکور چواش خاتونی ، بزنك کورشی آولدن کیتکانلکدن ، تاتارچه‌غه بیك اوستا بولماقله برابر یاش وقتنده ، انکاسی بلان بزده ، برنیچه مرتبه چایده اچکان ایکان . مونه شونك ایچونده ، اول ، میکا نیچك احترام ایتارگه بلمی ایدی . احترامینه سبب ایکی تورلی نرسه بولدیکه : بریده میشارلکم وبریده انکامنك ایکمك ، طوزیدر .

اوزینك طوغیغان طشلی منده‌رلرن باش آصتمه صالوب صاری طونن اوستمه یابا وهر حرکتنده : « ای بزنك آتاو ! میشاردن برده قایتمی ایدی . اول بزگه میشارلر کیله‌لر ایدی . میشار قزلری بلان کیچ اوطوریشا ایدك ، میشارچه بیتلر (جرولر) ایته ایدك . قز چاقلرم حاضر توشده کورگان واحتلر کبك گنه بولوب قالدی . . . مونده کیلگاچده چواش تلن اوگره‌نه آلمی آبدراب بتدم *) مونك چواشلر ، تاتارچه بیك آز بله‌لر . ایلك چواشلرده میشارچه بیتلر أیتلو بولوب بتون کوکلن اوزه ایدی . حاضر زمان بتونلای بوزولدی ایندی . آلارنك برسین قالماغان » سوزلرن تکرارلاب کوز یاشلری بلان زارلانه و : « بزنك چواشلر اورنسز جیرلارگه جومردلق قیلماغانن سزده بله طورغانسز ؟ اگر سز ، بزنك جانمز تارتقان میشار بولماساگز ، مین اوزم یاتا طورغان منده‌رلرمنی تیزگنه سزگه بیرر ایدممی ! ئلی یاری مونده‌غی چواشلرده میشارلر ایچون اوزیلوب طورالر . قاین آتامده « میشارلر بولسه کرسونلر » دیب سزنك کیلوگه آچیق یوز بیردی » دیه کیلومزگه نیچك ممنونیتن بلدره ، خاتوننك ایرکه قزی « آننا » ده ، بزگه نیچك حرمت قویارغه بلمی یوری ایدی . بو ایسه ، چواشلر بلان میشارلر آراسنده قلباً بر مناسبت بارلغن بلدرسه کرك .

پویزدده وقت ، یوقاریده‌غی حاللرنی ملاحظه قیلوب بارمقده ایدم ، قارشمده اوطورغان ، بر تاتار قارچغی یانینه یاشکنه برمیشار یکتی کیلوب اوطوردی . تاتار قارچغی بو یکت‌نك قاتی تلندن ، میشار ایدکن آکلاغاچده : « جگت سز قایده باراسز ؟ » سؤالن بیروب : « استانبولغه ابیکای » جوابن آلوینه بتونلای عجبلاندی و میکا قاراب ، تحقیرانه برطاوش بلان : « آنده نیشلاب یوری ایکان‌ایندی بومیشار » دیه میشارلرنی نچار برخلق ظن ایتدکن آکلاتدی. أبی‌نك تعریفنچه : میشارلر غایت جالقاو ، کشی آراسینه قاتناشا آلماسلق پیس برخلق بولدقندن ، مونگن شوندی هیبت استانبولغه باروی فوق العاده بر واقعه ایمش . . . . مینم سؤاللریمه قارشی ، میشار یکتی ، اوزینك استانبولغه باشلاب باروینك سببن سویلی باشلادی :

— « مونه شاکرد ! بزده الك قیون نرسه اویله‌نو . اول ، مینی یکرمی برگه چاقلی چقماغان طوغان ، اوسکان ایلمدن چغوب اون یللر چیتده یوررگه مجبور ایتدی . صالداتدن قالغاچ اویله‌نورگه تل‌سه‌مده ، قز برابرینه بیررگه تیوش بولغان سیکز یوز صومنی بیررگه آتامنك کوچی یتمادی. بناءً علیه مین چیتکه مال تابارغه چغوب کیتوب ، یوری یوری ایکی یلدن صرك استانبولغه باروب چقدم . آنده سیکز یل میخ بلان سودا اینکاچ قایتوب اویله‌ندم » .

بو یکت‌نك ، قز برابرینه سیگز یوز صوم بیروینه عجبسنوب ، مین : « نیك اول قدر قیمت ! یوقسه سویگان قزگنی‌غنه آلماق بولدگمی ؟ » دیدم .

---

*) اروم ، غوبنه صووی بوینده چواشلر ، اوزتللرن بیك آز بله‌لر .

اول ــ : ای شاگرد، قایده اول سویگان قز! نیندی بولسه‌ده یاراغان بولور ایدیده، شوندن کیمگه تابا آلمادم. بو ئلی اورتا بهاسی‌غنه. بزده قزلار مك یا مك یارم صوم بولا. شوڭا کوره‌ده میشار یکتلری تیزگنه اویل‌نه آلمیلر»

مین ــ : صوك اول آقچه قز آتاسینه بولامی؟»

اول ــ : یوق، بلـکه طوی راسـخودینه، بیرنه بوله‌کلرینه بته» دیدی وبو عادت‌نك نچارلغن، شوشی سببکه کوره‌ده، قزلرنی اوزی تل‌مه‌گان بای یکتلرگه قل اورنینه صاتوب بتون سـعادتلرن ویران ایتکا-نلـکلرن بیان ایدرگه باشلادی.

مین ـ : صوك آلای بولغاچ نیکه ئلله نیقدرماللر توگوب میشار قزی آلاسز، تاتارده بتکانمنی قز؟» دیدم.

اول ــ : ای شـاگرد! اوز جنسکدن آیریلو قدر آغر اش دنیاده بارمیکان!» دیدی.

بو افندینك، بویله بیاناتن مونده‌غی میشـارلر آراسنده هم عینیله تابدم. بر میشار اینتیلـگینتی، مینی، اوزینك طوینه چاقردی. بو افندی، یخشیغنه معلوماتیده بولغانغه و ادبیات جدیده بله‌نده، هر نقطه سینه قدر توشینوب، مشغول بولغانغه، حر وملی‌فکرلی بولوب، فکریده تلدنگنه بولمی اش بل‌نده بولغانغه، ضیالی‌دیمگه‌ده‌لیاقتلی‌در. فقط، اول، اویل‌نو طوغرو-سنده‌غنه، اوزینك فکرن، اش بله‌ن کورساته آلماغان. یعنی: اشی فکرینه بسـبتون خلاف بولغان.

اول، بوطوغروده: «میشارلرنك، بویله اویله-نولری و قز بیرولری، بردن، کیاو بله‌ن قزنـك، بربرینه کفولـگینه، گوزل اخلاقلی واستقامتلی بولو-لارینه قارامیچه، فقـط زور طوی، کوب مهرنیـگنه تیکشـروب، کیاو بله‌ن قزنی، بربرینه کورسـاتمی وبلدرمی باریشـنقلق ایتولریله بربرینه محبتـلری بولماوندن ناشی، آلارنی قچقرش و نزاع، قایغو وحسرت‌بوطقاسینه بوطالغان‌معیشت‌که آطو وایکنچیدن اویله‌نوچینك، بارلی یوقلی مالن طوی راسـخودینه طغوب، مالی بولماسـه بورچقه چومدروب قالغان معیشتلری وبورچ عذابلری ایچون کیاونی، چیت‌گه بایلار خدمتچیسی یاخود سـوداگر ایتوب یبررگه مجبور ایتدکندن، آلارنك لذتلی یاش عمرلرنده بر بردن آیریلوب طورولرینه، صاغنوب صارغایولرینه غنه سـبب بولا. شولای بولغاچ، آچی حسـرتلرنی، ته‌ملی شادلقلرنی، شریك حیات بله‌ن اورتاقلاشـو، عائله لذتینه آلدانوب معیشـت آغرلقلرینه چدا او ایچون بولغان بو اویله‌نو، مقصودنك عکسنچه، یاڭا باشدن قایغو وحسرت‌که چومو، تالاش وقچقرشقه یول آچو یاخود اوستـکه آرتق نفقه و بورچلر یوکلابد، شونك سـایه‌سنده، بر برك بله‌ن اوزون عمرلر کور-یشه آلماو دردیله تیلمروب یوررگه بر سـبب هم بایلرنی قورشـاو آشا سـیکرتوچی، فقیرلرنی منگولك بورچ آسـتنه طغوچی بر بلاغنه بولادر» دیه بتون کوڭلندن أرنیگانن، اچدن یغلاغانن بلدره و مونك نچارلغن اعتراف قیلا. سوز آره‌سنده، مثال ایچون، آلده‌زده‌غی بر خدمتچینی کورساتوب: «کور ایندی مونه شول افندیده اوچ ــ دورت یوز صومسز اویل‌نه آلمی بیت! ئلده یتمسـه شول قدرلی نسیه‌ده یازدرا. قز آتاسی، آلارنك، کیلاچکده معیشـتلرن اویلابده قارامی میکاننی!» دیب اوزوله وشول عادتنی نیچکن بولسه بتوررگه تلی. شـولای بولسه‌ده اول اوزی، تلاك وفکرینه بتونلای کریسنچه اشلاگانگه، کور-مگان، بلمـگان نادانغنه بر میشـار قزینه اویله‌نور ایچون مك‌یاروم راسخود طوتقان، دیدکنچه، بربرینه بولغان محبتلرنده‌ده صالقونلق کورینه ایمش.

ــ : اوزك شـونك نچارلغن بله طوروبده نیك آلای اشلادك؟ " دیویمه قارشی، پویزدده‌غی میشار کبی بوده:

ــ : شولای آلماسـاك اویله‌نمی طوررغه کرك، باشقه ملتدن آلساك ملیلـکنی آیاق آستینه صالوب تابتاو بولا" دیه جواب بیردی.

مونده قدرلی یازدقم شیلر، میشـارلر حقنده بولغان اوچ تورلی نرسه‌نی آڭلاتمق ایچون ایدیکه،

آنلارده: میشارلر بله‌ن چواشـلرنڭ بر برینه یاقینلق لری و میشـارلرنڭ اویله‌نولری طوغروسنده بولغان نچار عادتلری، ملی‌لکلری‌در. اما آلارنڭ، بو طوغروده بولغان ملیلـکلری یالغش یول بله‌ن بولدقن کیله‌چك‌ده یازاچقمن.

«ظریف بشیری»

اجتهاد ثمره‌سی

آمریقالیلر یاشدنوك اوز کونلرینی اوزلری کوره باشلیلر. آنده هیچ بره‌و، کشی کوچینه صالنوب یالقاولقله عمر سورمی. آلدنوق قایغرتا، تیزره‌ك کشی ره‌تینه کروب، اشکه توتونورغه اجتهاد ایته. مذکور اجتهاد آرقاسنده، حتی کچکنه‌ده‌نوك اوزینه وبتون وطنداش وملتداشلرینه بیوك دیبورلك خدمتلرده بولنه. آنده‌غی بالالر اون یاشدنوك اوز کونلرینی اوزلری کوره‌لر. نیتلری یاخشی، اوزلری اقدامل‌ی اولدقلرندن، نیندی آور اش اولسه‌ده وجودکه چغارالر.

آمریقالیلرنڭ بوندی ایکانینه اشانمق وطرش کشیلرنڭ نیندی اولدقلرین بلمك ایچون «پیوترکوپیر» نڭ ترجمهٔ حالن اوقومق بیته، دیسه‌م، شاید، یالغان بولماس.

سویلیه‌چگم بو ذات، آمریقالی بر اشله‌په‌چینڭ اوغلی اولسه‌ده، اوزینه اشانغان اقدامل‌ی، ثباتلی کشیلرنڭ‌ده برنچیسیدر. بو بالا تیك اوزینڭ اجتهادی آرقاسنده الڭ اول آتاسینڭ تیریلرین تازارتو، آیاق کیوملرن یاماو کبی بیك عادی هنرلرنی اوگره‌نه باشلاغان. جیره‌نمی، عارلنمیگنه اوز هنرنده دوام ایته طورغاچ، طوقز جاندن عبارت اولان بر عائله‌نڭ آیاق کیوملرین یامار، توزه‌تور بر حالگه کیلگان.

لکن بو قدر زور عائله‌نی قارا اش ایله‌گنه طویدرو بر آتاسنه‌غنه آغر اولدیغندن پیوترغه اشله‌په تگه‌رگه، آیاق کیوملرینی یامارغه، آش‌صو حاضرله‌رگه‌ده طوغری کیلگان. شونڭ ایچون کچکنه پیوتر ایرکنلاب درس اوقی آلمغان.

غایت عقللی، استقبالین توشنگان بر بالا اولدیغندن شوندی مشقت آغرلق ایچنده اولسه‌ده طوغانلریله نوبتلاشوب بر یل قدر مکتب کورگان؛ بو مدت تحصیلنده اوقو یازوغه‌ده اوگره‌نگان بولغان.

اون بیدی یاشنده ایکان آمریقا حکومتینڭ الڭ کوب کشیلی اولان «نیویورق» قالاسنه باروب کیندر وکیرپچ زاۋودلرینه قارا اشچی اوله‌رق کرگان. طبیعی اشچیلرنڭ الڭ قایناغان بوندی بیرنده، یاش پیوترغه اشله‌و بیك قیین، قورقنچ کبی کورنگان، شولای‌ده اولسه اوز اوزینه اشانو، اجتهاد وثباتی آرقاسنده بو اشلرگه‌ده ملکه کسب ایتکان. اش اشله‌گانده دخی تیك یاطمیچه طابقان آقچه‌سینڭ بر قسمنه کتاب آلارق مطالعه قیلغان. بایراملردن باشقه اوقور وقت طابلمدیغندن واول وقتده بوندی بوشلقلرده اوقولا طورغان مکتبلرده اولمادیغندن خصوصی معلم یاللاب اوقورغه طوغری کیلگان.

اوچنچی یاقدن ماشینالرنڭ یاصالش، آنلرنڭ نیچك حرکت ایتدگین تیکشره طورغاچ ذهنی اوتکره‌یگان. شول سایه‌ده یون قرقا طورغان بر ماشیناده اختراع قلغان. اوّل اویده‌گی آنالرینه آقچه یباره آلمی ایکان؛ بوندن کیلگان آقچه‌نی بیك زور شادلقله آنالرینه اویده‌گی فقیر قارداشلرینه یوللاغان.

پیوتر عائله صاحبی اولغاچ، اجتهادینی یگیدن بر نیچه درجه آرتدرغان و زور غیرت ایله اشکه کرشوب «استالارنایا ماستیرسکایا» آچقان. بوندن فائده کوروب مالیه جهتن یخشیغنه کیگایتکاچ بر کیبت آچوب عادللك ایله سودا ایتکان. بوندن‌ده آرغنه فائده‌لر کوردیگندن جیملگان بر جیلم زاۋودی آلغان.

بر نیچه اشچی ایله بونی توزه‌تکاننڭ صوڭنده اشکه کرشوب بیك کوب تجربه‌لر صوڭنده بر نوع جیلم ایجاد ایتکان‌که بو جیلم صوڭ درجه‌ده آرزان بها ایله صاتلدیغندن و بیك یاخشی اولدیغندن پیوترنڭ

شهرتن آرتدرغان. کشیگه گنه صالنمیچه کوبسن اوزیگنه باشقارد یغندن بیك کوب فائده کورگاندر. بو ذات شوندی مشقت، آغرلقلرده اولسه‌ده بلمسز کشیلرنك فقیر حقیرلك ایله رذالتده یاشاولرن ایسنه آلوب، قایغیلرن تخفیف، قلبلرن تسکین ایتکان.

بو زمانلرده مکتب‌مدرسه آز اولدیغندن اشچیلرنك اوقوغانلری‌ده بیك سیره‌ك اوچراغان؛ حتی بار بلگا- نلرن بیله اونتوب بترگانلر. پیوتر دنیا مشقتلرینك تمن بیك یاخشی تاتیدیغندن قارا خلقلرنی کورگان صاین شفقتی کیلگان وآنلرغه بوش اوقولا طورغان بایرام مکتبلری یاصاو، قرائتخانه‌لر آچو کبی یاردمك اولنو اوینه توشکان.

بو اشلر قارا اشچیگه نسبتله طاتلی خیال کبی کورنسه‌ده، اوزینه اشانو، ثبات، غیرت کبی کورکام خلقلریله بونی‌ده یکلگه صاناغان... واقعاً تیزگنه بر زمانده اجتهادیله میلیونلرغه مالك، زور فابریکا وتیمور اوچاقلارینه صاحب اولغان، لاکوماتیف، تیمور یوللری یاصاتقان، صو آستی تیلیغرافلری قوردرغان وآیاق کیومی یاماغان بر مالای بر ایکی ترسه آرقاسنده آمریقاده شهرت تابوب الك اشانچلی کشیلر صره‌سینه کرگان.

بو درجه‌گه کیلسه‌ده بزم کبی تیك یاطمغان؛ بر کیسه‌ك ایکمه‌گی اولمغان یارلیلر کبی بلکه آندن‌ده آرتق طرشدیغندن فقیرلرنی ایسندن چغارمغان. آنلرنك حالن ییکلایتو اوغرنده تونگی یوقولرینی دنیا لذتلرینی قربان قلغان.

اوشبو وقتده آمریقاده اوچ یل طوتاش آچلق بولغان. بوندی وقتده اش تابلمادیغندن بتونسی دیه‌ر- لك شفقتلی پیوترنك قابقاسنه کیلگانلر. پیوترگه قانسز لر: «سین بو حرکتك ایله آڭلاماسدن بتون کشینی آزدراسك وآلرنك بتون اجتهاد فکرلرن توزدراسك» دیه هجوم ایتکانلر. لکن آق قلبلی پیوتر: «بن خدمتچی اولوب اوسدیگمدن وحاضرده خدمتچی اولدیغمدن آلرنك حالنه تاغی درستی اوزحالمه، واقفمن» دییور اولغان.

پیوترنك بایلغن آرتدرغان نرسه‌لرنك الك برنچیسی تیمور زاۋودی بولسه‌ده مشفق پیوتر بایلرله فقیرلرگه کیره‌ك اولغان بر نرسه‌ده کوب آقچه آلونی موافق کورمایچه مسکینلرنی آیاب تیمور حقن کیموتکان، باری ایله‌گنه قناعتلنگان.

البته میلیونلر ایه‌سی بولغاچ اولده‌گی خیاللرینه بولور کوزیله قاراب شونداین عالی اشکه تشبث ایتکان: بونی بولدرمق ایچون مخصوص کتابلر قاراغان، مکتبلرنك پروغرامه‌لرن تیکشرگان، زمانه‌نك عالملری فیلسوفلریله صحبتده بولغان. انسانیت، وجدان وصاف قلب ثبات آرقاسنده مقدس مقصدینه نائل اولغان.

«نیویورق» شهری یاننده بر اورن صاتوب آلغان. مڭ سکز یوز ایللی دورت سنه‌سنده (آلتمش یاشلرنده ایکان) بر بنا صالورغه کرشکان.

میلیون صومدن آرتقغه توشکان بو بناسن بترتکاچ مکتب اتخاذ ایتوب «بالغ اولغان ایر وخاتونلرغه بوش وقتده آقچه‌سز اوقولا طورغان مکتب» مفهومنده یازلمش یازو قویدرغان.

بو مکتبی عمومی اولدیغندن شهرنك هر کشیسی درجه وملیت فرقنه باقمقسزین مذکور علم مخزننده اورون تابوب اوزلری تله‌گان هنر، فنلرین اوگره- نگانلردر. بونده‌غی معلملر دخی وظیفه‌لرنده کمچیلك کورستمیچه تله‌گانلرینه رسم، تله‌گانلرینه اوقو، تله‌گا- نلرینه یازو وباشقه نرسه‌لر اوگره‌تکانلر.

بو مکتبکه اون بیش یاشدن اوزغانلرنی قبول ایتوب، بوش وقتلری اولان کیچلرده آنلر ایله مشغول اولمشلردر.

پیوتر مکتب ایله‌گنه قالمیچه اوز عصرنده قرائتخانه لر آچوب فقیر، یارلی اولان قارا خلقلرنی یاقترتو، آچو توغروسنده‌غی فکرلرن تماماً یرینه ییتکرگان. شو وجهله ملت ووطننه عالی ومقدس خدمتلرده اولنوب شانلی حالده طوقسان یاشلرنده وفات بولغان. بوکونی آمریقا خلقی قویاشنك نوری بتدی نظریله قاراب ماتم توتقانلر وهربرده قایغی علامتی اوله‌رق فلاکلر آصقانلر.

آمریقالیلر: «اوزکنی اوزك قایغرت» دیلر. بو بیك طوغری مقالدر. ترجمهٔ حالن اوقودیغکز «پیوتر» ده کشیگه اشانمی اوزن- اوزی قایغرتقان، اوز ینك ماکلای تیری کوکرەك کوچیله میلیونلر صاحبی بولغان، شول وقتده‌ده ماتداش، ایلدەشلرن اونوتمغان ایبداشلرینك صوقر وقتنده اوزینگنه گوزل اوزینك گنه سلامت اولون اورنسز صاناب چن کوکلیله آنلر ایچون مالن قربان قلغان. منه شوندی زور مشقتلر صوکندەغنه تلهگینه ایرشکان. بوسایەده مگلرچه ضعیف مظلوملردن رحمتلر ایشتکان. توگل مکتبنده اوقوغانلر حتی بناسن کورگان اسمن ایشتکان یارلیلر، مسکینلر قوللرن باغلاب یخشیلقله ایسکه توشرگانلر.

انسانیت وجدان دائرەسنده یوروب بتون کشینك رحمتنه، قدرینه مظهر اولودن‌ده آرتق مسعودیت اولورمی؟

بونلرنك بتونسی صاف قلب، اقدام ثبات آرقاسنده توگلمی؟..

عبدالقوی رفیق

قاقلوش یاکه کوك یوتال

(روسچەدن ترجمه)

زور کشیلرده بولمایںچه کچکنه بالالرغه خاص بولغان، تارتشدرا تورغان یوتالنی، طبیبلر «قاقلوش» دیب آتیلر. ایك الك بو آورونك یوغشلی ایکاننی، آورو بالالرنك قاقرقنده قورتلر بارلغنی، پرافیسور آفاناسوف تیکشروب تابمشدر. آورو بالالرنك قاقرقی کیبوب توزانغه آیلانوب صولوش آلغانده سلامت بالالرغەده یوغادر.

شونك ایچون قاقلوش ایله آورغان بالانی سلامت بالالر ایلـه آرالاشدرماسقه تیوش بولا. بالالر اویناغانده بر برسینك قولندن توتوب اوینیلر. اوینچاقلرنی توتوب قاریلر. بو اشلر آورونك یوغوینه سبب بولالر.

آورو بالا سلامتلنگاچده آنك اوینچاقلرینی کتاب ودفترلرینی یاندرو یایسه قورتلرنی بتره‌تورغان دوالر ایله اوینچاقلرنی یووب کتابلرینه سیبوب قویاش نورینه قویارغه کرەك. یاكی توغان بالالرده ۶ آیغه قدر قاقلوش بولمی. ۷ آیلق بالالردن آلوب ۷ یاشگه قدر، آقتق چیگی ۱۰ یاشکه قدر بولادر.

اسیسی طرفلرده هوا صاف بولوب بالالر صاغ بدنلی بولدقلرندن قاقلوش قورتی بولسەده تأثیر ایته آلماینچه اوزی هلاك بولا. شونك ایچونده اسیسی طرفلرده بو آورو آز کورونه. اما صالقون و یوش هوالی طرفلرده تماو، صولوش یولینك تامافقه یاقین یری ششو (برانخیت) کبی آغرقلر کوب بولغان کبی قاقلوش قورتی هم اوزینه تیز اورون آلوب جایولوب کیته. صاغ بدنلی کوچلی بالالرغه قاقلوش هم باشقه یوغوشلی آغرقلرده اول قدر تیز تأثیر ایته آلمی، اعضالری کوچسز، آز قانلی، یاکه انگلیز آورووی (راخیط) هم زالاتوخالی بالالر تیزلك ایله قاقلوش قربانی‌ده بولالر.

بالاغه قاقلوش آورووی یابوشقاچده اولگی ۴-۵ کونی یاشرین بولوب آندن صوك قای بر وقت آزغنه بیزگاك قزولق سیزولوب بیکلچەگنه تماو وصولوش یولینك یوقاری یاغی آزغنه ششوب بر توقتامی تونوق یوتال توتا باشلی. بو روشده ۵ کوندن ۱۰ غه ۱۲ چه تارتولادر. ایکی هفته طولغانده یوتال باشقه روشگه کروب بالا تارتشوب تارتشوب یوتکره باشلی، یوتال آراسنده قسقەغنه صولوش آلغانده صزغرغان تاوش چغا، بونده ایندی طبیب‌گه کوسترمز بورون اوق بالاسینك قاقلوش ایدکنده آنانك شبهەسی قالمی، هر بر یوتکرو آرتندن بالانك آغزندن یومرقه آغینه اوغشاشلی یوشلك آغوب توشه. آورونك کوچلی وقتنده بویله قاتی یوتکرو تاولگینه ۱۰دن آلوب ۳۰غه‌چه بولا.

قاقلوشلی بالا یوتالی باشلانونی سیزوب، بار کوچی ایله یوتکرمازگه طریشه و یوتالونی باصالماغاچ طنچسزلنوب کوزلری ایله اوزینك یاقینلردن یاردم

استاب یاق یاغینه قارانه‌در. لکن جزالی یوتال، اوزاق کوتدرمی، صولوشنی قسوب طارتشدروب یوتکرته باشلی. بالانك کوزلری قزارا، یوزی کوکلجم قزل بولوب صبرسزلنه، عاقبت مذکور یامان یوشلك چقوب یوتال توقتالا.

اولکانره‌ك بالالر، جفالی یوتالدن تیزره‌ك قوتولور ایچون بار کوچلری ایله قافرقنی چفاررغه طریشالر. کچکنه بالالرنك آناسی یا که باشقه یاقین کشیسی بارماقنی بالانك آغزینه طغوب یابشقان قافروقنی تیزره‌ك چفاررغه یاردم ایتارگه تیوشلی.

باشقه آورولر کبی مونك ده بعض وقت بیك کوچلیسی بولادر. آورو بالا، صاف هوالی کیك بولمه‌ده تورسه یوتال یومشاغراق روشده بولوب یوتال طوتوی‌ده سیره‌ك بولاچق.

قافلوشنك بارلق مدتی ۱۰ هفته‌دن ۱۱ گه‌چه تارتولادر. بو یوتال گرچه جزالی بولسه‌ده ترکلك ایچون قورقنچلی ایماز. اولم ۱۰۰ ده ۳-۴ دن آرتق بولمی. شولای بولسه‌ده آورو بالا ایچون صاف هوا صحتگه لایق تربیه، طوقلقلی آش بولماسه مونك اوستینه ایکنچی بر آورونك ایارو احتمالی یوق توگل.

آورو بالانی دوالامق طریقنی کوسترمزدن بورن، آورودن صاقلانو طریقنی یازونی مناسب تابامز.

بو یوتالنك یوغوشلی ایدیکنی یوقاریده یازمش ایدك. شونك ایچون بو یوتال پیدا بولغاچ بالالرنی آورو بالالر یانینه اوینارغه بیارودن صاقلاب، قرداش اروغلرنده آورو بالا بولسه (بزنك خاتونلرمز آراسنده شایع بولمش حال بله) بارونی تاشلاب، یوتاللی بالالرنی اوز ایوینه هم قبول ایتمازگه تیوش. اگر بر ایو ایچنده‌گی بالالردن برسی آغرسه باشقه‌لرنی بر بالاسز قرداشلر ینك یا که دوست ایشلر ینك ایوینه ۵-۶ هفته مدت ایله بیاررگه کره‌ك. ممکن بولماغان تقدیرده ایو ایچنده بالالرنی آیروب آش صونی باشقه‌چه بیروب آورو بالانی آناسی یا که باشقه بر یاقینی قاراسه سلامت بالالر یانینه بارماسقه، بارغان تقدیرده قوللرینی یووب کیومنی آلماشدروب بارغه تیوشلی.

آورونك کرلی کولما کلرینی آیروم قویوب یوغان وقت‌ده‌ده باشقه صاوتده بولسون.

آورونك تارالوینه بالانك قافرقی سبب بولدیغنی یازمش ایدوك، آورو بالالر قافرقنی قاین یتدی شونك تاشلاماسون بلکه بر صاوتقه قار بولوی کیسلاتا یا که سولیمه آرالاشدروب قویولسنده شونکا تاشلارغه، بالا توشندرلسون. بو دارولر قافلوش قورتلرینی هلاك ایتو ایله هواغه کوتارلمی باشقه‌لر صولوش آلغانده آنلرنك صولوش یولینه کره آلمی.

چچك و دیفتیریت‌که قارشو تابلمش دوالر کبی دوا، قافلوشقه قارشی، حاضرگه‌چه تابلغانی یوق. گرچه بر نیچه تورلی دارولر یازلسه‌ده تیك آورونی بر آز یکل ایتو ایچونگنه‌در. اما حفظ صحت‌که موافق روشده آورونی تربیه قیلونسه یوتال ایله کوره‌شرگه کوب یاردم ایته‌چگی شبهه‌سزدر.

حفظ صحت‌که موافق تربیه اوشبو روشده اولور: یاز کونی بولسه ترزه‌لرنی کون بوینه آچق قویوب، آورو بالانی قویاشقه چقاروب صاف هواده یوروتلور. قش کونی بولسه پیچلر یاغلغان وقتده پیچنك آغزنی آچق قویولسه ایو ایچنده‌گی توزان هم یمان هوا پیچ‌گه تابا کیتاچك. پیچلرگه یاقین یرگه بر پیالا صاوتقه صو اچینه یارتی چای قاشغی کری آزوت (Креозотъ) صالونسه، صو یلنو ایله کری آزوت هواغه آرالاشوب صولوش یولنی پاك طوتوغه یاردم ایتاچکدر. ایوده بولغان توزانلرنی سبرکی ایله سبرمایچه یوش چوپره‌ك ایله سورتوب آلنور. توزاننك صولوش یولینه کروی ایله تاماق قتقلانوب یوتال طوتو یشلانه‌در.

آورو بالانك آشی توقلقلی، هم معده‌ده تیزلك ایله پشه تورغان آشلر بولسون. بر یولی کوب بیرلمایچه هر ایکی ساعت اوتکان صاین بیرلسون.

بیروله طورغان آشلر: یاکی ایت تاپالمش اولوب قاتلیت یا که پیلمن روشنده بیرلسون. یومشاق پشرلمش یومرقه، شوربا، سوت، کیفر، قاقاوا، شونك کبیلردن عبارت اولوب، آچی توچی قانفیت کبی نرسه‌لر بیرلماسون. بالا آشنی آشاب بولغاچوق یوتالی

طوتوب قوسوب یبارسه یاکیدن آشاتو تیوش، چونکه تیز قوسو ایله بدن اوزینه کره‌ك نرسه‌لرنی آلا آلماغاج، بالا، قان آزلغینه مبتلا بولاچاق. یوتال باشلانونك ٤-٥ نچی هفته‌سنده قوسو باشلانه. ایندی‌شوشی وقتده بیگره‌ك دقت ایله قارارغه تیوش. آورو بالانی آچولاندرماینچه تیره‌سنده‌گی یاقینلری شفقت ومرحمت ایله کوڭلینی یوباتوب یخشی معامله قیلو ایك الوغ دوالردن حساب ایتولنه‌در. حسن معامله قیلونماسه بالانك ایچی پوشا وقزولانه، بونك سببندن یوتالی یش یش طوتوب جزالنوی آرتاچاق.

شوشی کوسترلمش روشچه آورو بالانی تربیه قیلونسه، باشقه دوالرغه حاجت قالماینچه اوز اوزندن آورو بتوب بالا سلامتلنه‌چکدر.

طنچلق بیره تورغان دارولردن بالانك یاشینه قاراب ٢تامچیدن٥تامچیغه‌چه برومفورم (Бромоформъ) بیروله؛ قوسو کوب بولسه کونینه ایکی-اوچ کره قایناغان صوغه تامزوب بر تامچیدن ٣ تامچیغه‌چه متنی مای یاکه مینتول (Ментоль) بیروله. قاقایننی (Кокаинъ) صوغه آرالاشدروب تاماقغه سورتولسه یوتالنك سیره‌ك طوتوینه فائده‌سی بولاچاقدر.

«محبوب جمال آقچورینا».

احمدبك آغایف‌نك استانبول مکتوبلرندن بریسی

روسیه اسلاملرینك الك مقتدر محررلرندن‌قفقازیالی محترم احمدبك آغایفنك استانبولغه کیتووی «وقت» ده یازلمشیدی. اول حاضرنده شونده‌در. باکوده چغا طورغان روسچه «کاسپی» غزته‌سینه استانبول وترکیه احوالی حقنده مکتوبلر یازغالی. احمد بك نك قلمی اوتکون اولدیغی کبی معلوماتی‌ده بیك کیك اولدیغندن آنك یازغان نرسه‌لری بیك مهمدر. روسچه بلگان کشیلرگه «کاسپی» غزته‌سن آلورغه توصیه ایله، توبانده آنك مکتوبلرندن بریسنی مختصرا نقل ایته‌مز.

احمد بك آغایف یازادر:

«موندە روسیه‌نك یوزگچ ویستافقه‌سی کیلوب خلق شونك برلن قایناشقان وقتلرده‌غنه «نوۋی ۋریمه» غزته‌سینك ترکیه عسکری حقنده یازغان نومری کیلدی اول ترکیه عسکرینك اصلاح ایتلووینی تفصیلا بیان ایتوب، روس خلقنی ترکیه طرفندن کیله‌چکده بر خوف بولووی برلن قورقتوب قویغان. کوتمگان یردن یاپونیا شیکللی روسیه باشینه بر فلاکت بولوب قویماسون، دیگان.

«نوۋی ۋریمه» نی مونده بیك زور بر غزته دیب بله‌لر. آنی حکومتنك بردنبر ناشر افکاری دیب حساب ایته‌لر. شونك ایچونده آنك بو مقاله‌سی مونده هر یرده بیك نق تأثیر اجرا ایتدی. هر بر غزته آنك اول مقاله‌سی حقنده آزمی کوبمی فکر بیان ایتدیلر. «اقدام» غزته‌سی بویله یازدی: «روسیه وترکیه الك یقین کورشیلردر. لکن بونلر بربرسینی بیك آز طانیلر. بو ایکی حکومت آره‌سنده‌غی مناسبت یالگز صوغشودن عبارت بولدی. ایکی عصردن بیرلی بو ایکی حکومت بربرسینی بتررگه طریشدی. درست، روسیه بزنی هر وقت جیگدی. لکن، بو جیگولر آڭا بیك قیمت توشدی. اول بزنی جیگگان صاین اوزی قانغه بویالوب، ضعیف‌لنوب قالدی. ترکیه برلن صوغشقان صاین روسیه‌نك اچنده ایسکی‌لك فکری اوستکه چغا باردی، چونکه آنك بو صوغشلری عوام نظرنده دین ایچون دیب صانالا ایدی. همده روسیه ترکیه ایله صوغشور ایچون شول قدر زور فداکارلقلر اجرا ایتدیگی حالده اوزی ایچون بونلرنك هیچ فائده‌سی بولمادی، دیرلکدر.

بو صوغشلرنك الك باش سببلری ترکیه‌نك ضعیفلگی ایدی بزنك عسکرمزنك ترتیبسزلگی، مملکتمزنك طنچسزلغی جیگلگنه شهرت آلورغه تله‌گان روس توره‌لرینی هر وقت بزنك ایله صوغشقه قزقدره ایدی. حاضرنده یڭی ترکیه باشقه‌لرنك کیفی ایچون آندی بر آلت بولوب استعمال ایتله‌سی کیلمی. همده

اول اوزینڭ داخلی اشلرن توزه‌ترگه، قوتن آرتدررغه، اوزن کورشیلرندن حرمت ایتدررلك درجه‌گه یتارگه وشولای ایتوب صلح و طنچلق‌نڭ دوامنه سبب بولورغه قرار بیردی. بناءً علیه، ترکیه‌نڭ توزه‌لووی، قوتلنووی اوزی ایچون نه قدر فائده‌لی ایسه روسیه ایچونده شول قدر فائده‌لی بولاچقدر. اگر روسیه بونی اعتراف ایتارگه تلاماسه وترکیه‌گه همیشه جیگلووی ممکن بولغان بر دشمن کوزی برلن قاراسه اول وقتده روسیه ایکی یوزلی‌لك ایتکان بولور. چونکه روسیه ظاهرده بزگه دوست کورینه وبزنڭ ترقییمزنی تلادیکنی بیان ایته‌در. ریالی‌سوزلر نڭ بزنڭ قاشمزده هیچ اهمیتی یوق. آنلر صحراده چقرغان طاوش شیکللی یوغالوب‌قنه کیته‌لر.

بزنڭ ملی مقصدلرمزغه واوز مملکتمزده نیشلرگه تیوش ایکانلگمزگه کیله‌چك بولسه‌ق، بونلرنی بزگه اوگره‌تو البته روسیه اشی توگل وبزده آنلر حقنده روسیه‌دن رخصت سوراب طوره‌چق توگلمز. بز چن کوکلدن روسیه برلن دوست طوررغه وآنڭ ایله عمرانی مناسبت پیدا ایتارگه تلیمز. اگر روسیه بزنڭ بارا طورغان یولمزغه آرقلی توشارگه تلاسه اول اوزینڭ قارشوسنده، باشنده عبدالحمید بولغان اسکی، چریگان ترکیه‌نی توگل، بلکه حر، یاڭا ترکیه‌نی واوزینڭ کوچینه طایانغان، استقبالنه اشانغان، مقصودینه یونالگان یاش عثمانلی ملتینی کورر.»

«اقدام»نڭ بو یازولری ئلی‌بیك معتدل‌صانالورغه تیوش. چونکه بو خصوصده بعض غزته‌لر بیگره‌ك قاطی یازدیلر. حاضرنده تورکلرده ملی روح فوق العاده بر درجه‌ده کوتارینکی‌در. تورکلر هر طرفدن اوزلرینه دشمن بار دیب بله‌لر. فرصت توشو برلن اوزلرینه هجوم ایتارگه طوره‌لر دیب حساب ایته‌لر. شول سببلی بونلر بار قوتلری برلن هر قایوسینه قارشو طوروب اوزلرن صاقلارغه تیوشلکنی حس ایته‌لر. اگر خزینه‌ده آقچه یوقلق سببلی حکومت بر نرسه اشلی آلماسه خلق اوزی اشلارگه حاضر طورا.

فلوط ایچون جیولا طورغان اعانه فوق العاده شه‌ب بارا. بتون ترکیه عسکری وملکی مأمورلری فلوط فائده‌سینه اوزلرینڭ برر آیلق ژالونیه‌لرن بیردیلر. بوندن بر نیچه اون میلیونلر آقچه حاصل بولا. بعض بر یرلرده خلق فلوط فائده‌سینه اوز اختیارلری ایله اوزلرینه نالوغ صالدیلر. خاتونلر فلوط فائده‌سینه اوزلرینڭ آلتون، کموش، اینجو مرجان کبی قیمتلی زینت اسبابلرن بیره‌لر؛ هر یرده محلی کامیتیت‌لر یاصالدی. یورت صاین یوروب اعانه جیالر. البته هر کم هیچ آورسنمایچه اوز حالندن کیلگان قدر بیره‌در. حاضرنده شول اعانه‌لردن ۲۰ میلیون صوملق بر دریدنوت (صوغش کیمه‌سی) و۱۸ میلیونلق بر برونینوسیس آلورلق آقچه جیولدی. هیچ کوتولمگان درجه‌ده بو یله زور موفقیت خلقنڭ کوکلینی دخیده کوتاردی. شونی‌ده اونوتماسقه کیره‌ك: بو اعانه لرنی یالگز مسلمانلر ایله ارمنیلرگنه بیره‌لر. گریکلر بر تین‌ده بیرمیلر. خرستیان عربلرده بو اعانه‌گه قاتناشمیلر. شولای بولا طوروبده شول قدر اعانه جیولدی.

خلقده روح کوتاریلورگه و بو قدر زور اعانه جییلوغه، حریت وملت قهرمانی نیازی بك نگده کوب دخلی بولدی. اول حاضر ترکیه‌ده سیاحت ایته. هر یرده نطقلر سویلی، میتینغلر جیا، قونفرانسلر بیره، خلقنی برلك‌گه، وطن ایچون عمومی خدمت‌که دعوت ایته. آنڭ استانبول‌غه کیلووی حقیقی بر بایرام بولدی، واقزالده اوزن ئلله نی قدر کوب آفیتسرلر و خلق قارشو آلدی. اول شوندوق بیك گوزل نطق ایراد ایتدی. آنڭ نطقی خلق‌غه شول درجه تأثیر ایتدیکه، شونده بر خاتون اوزینڭ قولاغنده‌غی آلقاسن صالوب بیردی و فلوت فائده‌سینه قبول ایتارگه اوتندی.

مونده‌غی نیمس غزته‌لری اتحاد و ترقی فرقه‌سینه منسوب داخلیه ناظری طلعت بك ایله مالیه ناظری جاوید بکنی هیچ یاراتمیلر. فرات نهرنده پاراخود یورتورگه انگلیزلرگه رخصت بیروده آنلرنی عیبله‌ب بیك قارالارغه طریشه‌لر. یگی صدر اعظم حقی بك قابینتنده آنلرنڭ یگیدن مینیستر بولوب قالماولری

ایچون هر تورلی تدبیرلرنی اجرا ایته‌لر (آلار شولای اولگیچه اوز اورنلرنده قالدیلر ایندی). نیمسلرنڭ مونده نفوذلری بیك کیمی. اولگی کبی اوزلری تلا گانچه قوشوب نظام توزیتو زمانلری کوبدن اوتدی. آنلرنڭ اتحاد و ترقی فرقه‌سی اچینه اختلاف توشرگه تلاولری بر ثمره بیرمی. بلکه خلقنڭ اوزلرینه محبتنی دخیده کیموته. نیمسلر حلمی پاشانڭ توشوون گویا اوزلرینڭ تأثیری ایله بولغان توسلی کورساترگه تله‌دیلر. لکن یاش تورکلرنڭ بوڭا بیك کیفلری کیتدی. آنلرنڭ عزت نفسلرینه طوقاندی. شونڭ ایچونده آنلر خارجی سیاستنڭ اوزگارمایه‌چگنی کورساتو قصدیله خارجیه مینیستری رفعت پاشانی اوزینڭ اورننده قالدردیلر. خلاصه: تورکلر نیمسلرگه اولگی سلطان عبدالحمیدنڭ دوستی دیب قاریلر.

ف. ك.

رحمت الهیه عمومیتی مسئله‌سنده برهانلرم.

سخن دانی، وخوش خوانی نمی ورزند در شیراز.
بیا حافظ که تا خود را بملك دیگر اندازیم.

بار ها گفته‌ام وبار دگر میگویم:
«گوهری دارم وصاحب نظری می جویم»

الله رب العالمین حضرتلرینه شکر ایدرم، مسئله بر قدر ینگللشدی: ایلكده غایت غریب همده قرآن کریمڭ مقدس تعلیملرینه قطعاً مخالف صورتده تلقی اولنمش بر مهم مسئله شوکون، تألیف قیلنمش «رحمت الهیه مسئله‌سی» رساله‌سی تأثیریله اولسه کرك، مقبول اولا بیلور بر درجه‌یه کلدی. عذابڭ ابدی دگللگی، جهنمڭده بر کون فانی اولاجغی سلف صالحڭ همده اصحاب کرامدن بعضلرینڭ فکری ایمش، - بزم روسیا مسلمانلرینه‌ده آڭلاشیلدی. هر بر حقیقتی یالگز اوزلرینڭ گنه ماسشتابلریله وزن ایتمك جسارتنه مالك، دائره‌لری طار آدملر او رساله تأثیریله احتمال بر قدر اعتدال کسب ایدرلر. طارلق، مغروریت اساسلرینه بنا قیلنمش کتب کلامیه قاراڭلقلارندن نجات بولا بیلمك ایچون بزم امام افندیلر، احتمال، سلف صالحڭ غایت واسع افکار علمیه‌لرندن بحث ایتمك یولنه سلوك ایدر قدر بر بیوك نشاط الده ایدرلر. علوم طبیعیه‌یی ابطال، همده حکیم مطلق الله حضرتلرینڭ حکمتلرینی انکار ایتمك نیگزلری اوزرینه تأسیس اولنمش کلام اعتقادلرندن باش قورتارمق ایچون، اسلامیتڭ عقللره اڭ موافق تعلیملرینی اڭ اصل اڭ معتمد منبعلرندن آلمق فکری، احتمال، بزم اهل اسلامڭ کوڭللرنده اویانور.

شو سوزم رحمت الهیه عمومیتنه نصوص اسلامیه نقطه‌سندن قارامق اعتباریله‌در.

اما اگر قاهر مطلق الله رب العالمین حضرتلرینه اڭ بیوك بر اسمیله ثنا سویله‌مك مقامندن، یاخود غفلتی مغروریتی براقوب نهایتی یوق عالم وجوده لااقل بر پاره‌لك اهمیت ویرمك لزومی جهتندن، یا ایسه، عالم انسانیتڭ حیات استقبالیه‌سینی اساسلی مرکزده اڭ مکمل بر دوربین ایله رصد ایتمك نقطه‌سندن - رحمت الهیه عمومیتی مسئله‌سنه نظر ایدر ایسه‌ك، او وقت حقیقت اڭ نورلی یوزینی بزه عرض ایده‌جك.

اویله واسع بر نظری اسلامیتڭ مقدس تعلیملرنده کورمك بزه بتمز توکنمز ممنونیتی ایجاب ایدر. اسلامیتڭ علویتنه قدسیتنه دها بر برهان اولمق صفتیله بز اویله نظرلری بیوك امنیتله قبول ایدرز. اویله نظرلری قبول ایتمك یولنده بر قدر نصوصی تأویل ایتمك ضرورتی لازم اولوب کله‌جك اولسه‌ده ایدی، بز التزام ایدر ایدك. لکن او نظری قبول ایتمك یولنده نصوص شرعیه‌یی تأویل ایتمك بلیه‌لرینی بز کورمه‌دك. بلکه قرآن کریمڭ متعدد آیتلرنده، نبی اسلامڭ اڭ جامع سوزلرنده اڭ گوزل صورتده بیان

قیلنمش بر تعلیم اولمق صفتیـله بز او نظری قبول ایتمش ایدک.

رحمت الهیه عمومیتی مسئله‌سنه شو جهتلردن نظر ایدوب، بکا بر قدر روح ویرمک ایچون، ادیب محترم فاتح افندی امیر خـان جنابلرینک قلمیله «ایدل» ستونلرنده — محترم H. IO. افندی جنابلرینک قلمیله یانوار ۸ ده چیقمش «ترجمان» علاوه‌سنده نشر اولنمش مقاله‌لر بنی ممنون ایتدی. بکا تنزلا روح ویردکلری ایچون شو محترم رفیقلرمه شکرلرمی تقدیم ایدرم. بیوک تربیه کورمش یاشلرمزک فکرده بکا موافقتلریله بن علنی صورتده افتخار ایده بیلورم. گمان ایدرم یاشلرمزک همه‌سی اولماسه ده، البته اکثری شویله‌در..

شو مسئله‌نک روسیا مسلمانلرینک مطبوعاتنده ظهوری، انشاءالله، فائده‌دن خالی اولماسه کرک. امیدم اوّل‌ده شویله ایدی. صوکره دها زیاده قوتلندی. مطبوعات صحیفه‌لرنده دعوامی اثبات ایتمک یولنی دوام ایده‌جک اولدم.

رحمت الهیه عمومیتی، ابدیت طرفنده، همه عالم انسانیتک نجاتی، عذاب ارادهٔ الهیه ایله واقع اولاچق ایسه بر کون البته انقطاعی - شو اوچ بیوک مسئله‌لرک هر بری علم کلام عالمنده غریب، یکی کبی کورنسه‌لرده، اسلامیت عالمنده یکی دگل، بلکه اصحاب کرام حضرتلرندن هم ده اسملری محترم الک بیوک مجتهدلردن تابعیلردن نقل اولنمش اساسلی بر اعتقاددر.

شو سوزمه برر شاهد کوسترمک قصدیله شو دفعه محمد بن جریرالطبری حضرتلرینک جامع البیان اسملی الک بیوک، الک معتبر تفسیرندن بوراده بر قاچ سطر نقل ایده یم.

مصر القاهره‌ده طبع اولنمش جامع البیانک ۱۲ نچی جزءنده (٦٦) نچی صحیفه‌دن باقکز ابن جریرالطبری حضرتلری نه دیمش:

«حدثنا ابن حمید قال حدثنا جریر عن بیان عن الشعبی قال: جهنم اسرع الدارین عمراناً واسرعهما خراباً.»

یعنی: «ایکی یورتک الک تیز معمور اولاچغی هم‌ده الک تیز خراب اولاچغی جهنمدر».

شو سوز تأویلی قابلمیدر؟ بزم دعوامزدن بش اون دفعه دها زیاده واسع دگلمیدر؟ نجات عمومی اعتقادی قرآن کریمک تعالیم عالیه‌سنه قطعی صورتده مخالف ایسه، عجبا شعبی کبی بر مجتهدک شو اعتقادی قرآن کریمله نصل توفیق قیلنه بیلور؟

امام شعبی کیم‌در؟

امام شعبی حضرتلری سعید بن المسیب حضرتلری کبی الک بیوک تابعیلردن، علمیله عالم اسلامیت‌ده الک برنچیلک درجه‌سنه واصل اولمش مجتهدلردن، زماننده امور سیاسیه‌ده رأینه مراجعت قیلنور بیوکلردن اولوب، دورت مذهبی تأسیس ایدن مجتهدلرک همه‌سندن بلا خلاف فائق بر امامدر.

مسائل اعتقادیه‌ده اشعریلرک ماتریدیلرک سوزلری حجت اولا بیلور ایسه، بز امام شعبی کبی بر آدمک سوزینی حجه ایده بیلورز. یوق، حجت اولا بیلمز ایسه، بزم‌ده اعتقادمز شویله‌در، بز همان امام شعبی حضرتلری طرفنه میل ایدرز. زیرا اشعریلر ماتریدیلر بزه جدلیات اساسنه تأسیس قیلنمش «علم» کلامی تعلیم ایده‌چکلر؛ اما امام شعبی حضرتلری بزه قرآن کریمک آیتلرینی، نبی اسلام شارع اکبر علیه الصلاة والسلام حضرتلرینک صحیح سنتلرینی تعلیم ایده‌جک!

وحسن اولئک رفیقا. بز بونلاری دها زیاده ممنونیتله اختیار ایدرز!

جامع البیانک عین شو ۱۲ نچی جزءنده (٦٦) نچی صحیفه‌ده ابن جریرالطبری حضرتلری، کورکز، دها نه نقل ایتمش:

«قال ابن مسعود: لیأتین علی جهنم زمان تخفق ابوابها لیس فیها احد»

یعنی صحابه‌لرک الک عالمی عبد الله بن مسعود حضرتلری دیمش: «یمین قیلنه‌چق شیلرله قسم ایدرم، بر کون کلور، جهنم‌ده بر آدم قالماز!»

بز یالکز شو سوزی برهان ایدوب‌ده، دعوامزی کوکلره قدر چیقارور ایسه‌ک، اهل علم حقمزی

البته انکار ایده‌مز. زیرا عالم اسلامیت‌ده قرآن کریمی عبدالله بن مسعود حضرتلری‌ده آڭلامامش ایسه، سفسطه‌لر ایله عقللری بوزولمش اهل کلامی آڭلایاچق؟ آڭلامش ایسه، اشته شو جهتله عبدالله بن مسعود حضرتلرینڭ سوزی بنم برهانلرمدن بری اولا بیلور.

قرآن کریمی حفظی اڭ قوی، اداسی اڭ گوزل اڭ صحیح اولان صحابی، سیدالوجود حضرتلرینڭ نصیله، عبدالله بن مسعود دگلمیدر؟ قرآن کریمی اوز الیله یازمش، اجتهادی فتواسی صحابه‌لرڭ هر برینه غالب اولا کلمش صحابی‌ده عبدالله بن مسعود حضرتلری‌در!

کلامیون بر قدر انصاف ایدرمی؟ بنم دعوام قرآن کریمڭ آیتلرینه مخالف ایسه، او دعوام سببیله بن اسلامیت دائره‌سندن چیقه‌چق اولور ایسه‌م، عبدالله بن مسعود حضرتلری قوری دعواسیله دگل بلکه یمینیله نه اولاچق؟

ابن مسعود حضرتلرینڭ سوزی دعوی دگل یمین‌در! دعواسنده انسان تردد ایده‌بیلور. لکن اختیاری عقلی وار انسان شك، تردد صورتنده هیچ بر وقت یمین ایتمز. ابن مسعود حضرتلری کبی بر آدمدن یمین ـ البته قطعاً اعتقادی وار صورتده گنه صادر اولور.

بن آڭلامامق سببیله دعوی ایتمش اولایم. احتمال شرع شریف بنم اویله خطامی عفو ایدر. بنم کبیلرڭ مخالفتی‌ده قرآن کریمڭ حقیتنه بر پاره‌لك ضرر ویرمز.

لکن ابن مسعود حضرتلری کبی اڭ عالم بر صحابی‌ده آڭلامامق احتمالی البته اولماز. اویله ذاتڭ یالکز دعواسی گنه دگل بلکه یمینی قرآن کریمه مخالف اولور ایسه، یا بونڭ معناسی نه‌در؟ ابن مسعود حضرتلری‌می قرآن کریمی تکذیب ایتمش؟ یاخود قرآن کریم‌می....؟

بوتون دینلرینی ایمانارینی ملا جلال، تفتازانی کبی کلام کتابلرینه تأسیس ایتمش کلامیون شو ایکی شق‌دن اولگی شقی‌می یا ایکنچی شقی‌می اختیار ایده‌جکلر؟ نجات عمومیه‌یی قرآن کریمه قطعی صورتده مخالفدر دیمش اهل کلام شبهه یوق شو ایکی احتمالدن برینی بالضروره اختیار ایدرلر.

«یوق! ابن مسعود اویله سوزی سویله‌مز، یالاندر!» دیه‌چك اولسه‌لار، حدیث امامل‌ری قاشنده عدالتلری معلوم راویلری تکذیب ایتمك پراوالرینی اوزلرینه ویرسه‌لر، بزده آنلارڭ خاطرلری ایچون گنه سوزلرینه موافقت ایدرزده، کتب کلامیه‌یی، اوراده وار اعتقادلری سوزلری سبوروب طاشلارز. تاریخ شورلکرنده خرافات شعبه‌سنده، صوڭ کله‌چك عصرلر ایچون محفوظ قالور.

شو دفعه شو قدرله اکتفا ایدوب طوررز. عذاب آیتلری حقنده فکرمزی بیان ایدر ایکن، بز او وقت انشاءالله اصحاب کرامڭ هم‌ده تابعیلرڭ سوزلرینی اعتقادلرینی برر برر سرد ایدرز. شو دفعه ابن مسعود حضرتلریله عامر الشعبی حضرتلرینڭ برر سوزلرینی نقل ایتمیه عجله ایتمش ایسه‌ك، اوز حاللرینی اعتراف ایتمك فضیله‌سندن محروم قالمش اهل کلامی انصاف حدودینه دعوت ایتمك داعیه‌سیله اولدی. کورسونلر: قرآن کریمی «احتمال» بزم «علمای کلام»دن «بر قدر» زیاده فهم ایدر ابن مسعود حضرتلریله عامر الشعبی حضرتلرینڭ سوزلری اعتقادلری نه‌در؟

بن، انشاءالله، هیچ اولمازسه روسیا مسلمانلری طلبه‌لرینڭ قلبلرینی دماغلرینی اهل کلامڭ جدلیاتندن پاکله‌مك یولنده سعی ایدرم. امام اعظم، امام مالك، امام ابو یوسف کبی مذهب رئیسلری علم کلامی نیچون اوقدر ذم ایدر اولمشلار، انشاءالله بیان ایدرم. مدرسه شاگردلرینڭ، اعتقادلرینه بر قدر استقامت ویره بیلور ایسه‌م، اشته او وقت بنم غرضم حاصل اولمش کبی اولور.

بز ملتڭ وجودینه استیلا ایتمش، ملتمزی عطالت یاتاغنده نشاطسز بر حالده براقمش مرضلری تشخیص ایده‌چك اولور ایسه‌ك، کوررز: وجودمزده کثرتله بولنور مرضلرڭ اڭ بیوگی قلبلرمزی باصمش

طارلق قاراڭغلق در، دماغلرمزی اوهام اویاسی ایتمش علم کلام اعتقادلریدر.

«کلا . بل ران علی قلوبهم ما کانوا یکسبون.»

او مرضلرڭ چاره‌لرینی کورمك امیدیله، بن کتب کلامیه‌ده وار اعتقادلردن هر برینی بر نوبت بولوب، قاقمق سیلکمك فکرینه بش اون سنه مقدم کلمش ایدم. اهل تصوف لساننده «علوم رسمیه» نامیله، مجتهدلرڭ لساننده علم کلام نامیله ذم قیلنه کلمش بر علم مسئله‌لرینڭ قیمتلرینی کوسترمك املی بن‌ده قوتلندی. بوڭا کوره شو کونه قدر دورت بش مسئله‌یی میدانه آتدم. بوندن صوڭ دها.

بر عزم کامرانی فالی بزن! چه دانی:
شاید که کوی فرصت در این میان توان زد

بوندن مقدم، محترم «شورا» صحیفه‌لرنده عذاب آیتلریله رحمت آیتلری حقنده برقدر یازمش ایدم. بوندن صوڭ ده عرض قیلنه‌چق آیت کریمه‌لر حقنده علی الاجمال بر فکر ویرمك قصدیله؛ هم ده قرآن کریم ده او آیتلری اوقور ایکن اکثریا او آیتلری خطا آڭلار انسانلری خطالرینه تنبیه ایتمك امیدیله، «الموافقات» کبی اصول کتابلرنده ترغیب ترهیب آیتلری حقنده سرد قیلنمش بر بیانی ترجمه‌سیله دگل بلکه یالڭز معناسیله بوراده نقل ایتمگی مناسب کبی کوردم.

«الموافقات» صاحبی شو کتابنڭ ٣ نچی جزئنده «ادله شرعیه» قسمنده دیمش:

«قرآن کریم ده ترهیب آیتلرینڭ هر برینه مقارن، یا مقدم یا صوڭ، ترغیب آیتلری ذکر اولنور. لکن هیچ بر آیت ده حکم اعیان اعتباریله دگل، بلکه اوصاف اعتباریله در.»

مثلا عصر سوره‌سنده الله رب العالمین حضرتلری دیمش: «عصر شرفیله قسم ایدرم، انسان خساره‌ده‌در، مگر ایمان ایدوب اعمال صالحه‌یی ادا ایدنلر.»

بوراده «انسان» دن یاوروپا خلقی، استثنادن‌ده روسیا تاتارلاری مراد دگلدر.

قرآن کریم ده نسا سوره‌سنده (١٤١) آیت کریمه‌ده الله حضرتلری دیمش:

«ولن یجعل الله للکافرین علی المومنین سبیلا»

بوراده اولگیلردن ساقسونیه انگلیزلری، ایکنچیلردن‌ده هندوستان مسلمانلری یاخود مصر فلاحلری اراده قیلنه‌ماز. واقع بونڭ خلافنده دگلمی؟

ملائکه سوره‌سنده (٢٩) نچی آیت کریمه‌ده قرآن کریم دیمش:

«انما یخشی الله من عباده العلماء»

یعنی «اللهدن یالڭز عالم بنده‌لری گنه خوف ایدر».

بوراده علمادن استانبول خواجه‌لری، ازهر شیخلری، هندوستان مولویلری، بخارا داملالری، بزم روسیا مدرسلری، تاتار ملالری مراد دگلدر.

انبیا سوره‌سنده (١٠٥) نچی آیت کریمه‌ده قرآن کریم دیمش:

«ولقد کتبنا فی الزبور من بعد الذکر ان الارض یرثها عبادی الصالحون»

یعنی: «ذکر صوڭنده زبورده یازدق: شو یره بنم صالح بنده‌لرم وارث اولاچقدر.»

بوراده «صالحون» دن مصرڭ رفاعیلری، مغرب سنوسیلری، استانبول قلندرلری، هندوستان فقیرلری، تاتار صوفیلری، المت ایشانلری، بخارا نقشبندیلری اراده اولنمامشدر.

الله رب العالمین حضرتلری قرآن کریم‌ده «وکان حقاً علینا نصر المومنین» دیمشدر.

بوراده «مومنلر» دن کیملری اراده ایتمشدر؟ دورت بش انگلیز النده اسیر قالمش آلتمش ملیون قدر هندوستان مسلمانلرینی می؟ غالاندیه پنجه‌سنده قللق ایدر جاوا مسلمانلرینی‌می؟ یاخود..

قرآن کریم حسابسز آیتلرده ایمانی مدح ایتمش ایسه، بدء المعارف ایله ملا جلال‌ده یازلمش مسئله‌لری اراده ایتمه‌مشدر.

قرآن کریم «صالحات»، «خیرات» عباره‌لریله انسانلری گوزل اشلره دعوت ایتمش ایکن، صالحاتدن - قازان تلنده تسبیح طارتمق، یوز بیڭ مرتبه هر کون صلوات اوقومق، قصیده برده‌لری تعبد قصدیله

تکرار ایتمك کبی اشلری اراده ایتمه‌مشدر.

الله رب العالمین حضرتلری قرآن کریمده هر بر سعادتی متقیلره وعد ایتمش ایسه، متقیلردن یاشیل چاپان صاری چیتوك بورکه نور صوفیلری، مرید تربیه ایدر شیخلری، تکیه‌لرده عمر ایدر ابداللری، دنیادن غافل زاهدلری، نا محرم یوزینه باقماز ایزگولری‌ده اراده ایتمه‌مشدر.

الله رب العالمین حضرتلری قرآن کریمده «کنتم خیر امة اخرجت للناس تأمرون بالمعروف وتنهون عن المنکر» دیمش ایسه، تنبیه الغافلین‌دن درة الواعظین‌دن تذکرة القرطبی‌دن وعظ سویلر امامل‌ری خواجه‌لری، مصرده طبع اولنمش خطبه‌لردن برینی منبرلرده اوقور خطیبلری‌ده اراده ایتمه‌مشدر.

الله رب العالمین حضرتلری «ومن لم یحکم بما انزل الله فاولئك» دیمش ایسه، «ما انزل»دن بزازیه‌لرده، تنویرلرده، جامع الرموزلرده یازلمش حکملری‌ده قصد قیلمامشدر.

الله قرآن کریمده جنت اهللرینی‌ده جهنم اهللرینی‌ده بیان ایتمشدر، لکن، یعنی «آناطول تورکلری» — یعنی «آمریقا انگلیزلری» دیمه‌مشدر.

قرآن کریمده عذاب آیتلرینی یاخود رحمت آیتلرینی اوقوب استدلال ایده‌چك آدملره شو نقطه‌یی ملاحظه ایتمك ضروردر. یوقسه، رحمت آیتلری «بزگه!»، عذاب آیتلری «تگیلرگه!» اعتقادی اوزمزی آلدامق‌دن باشقه هیچ بر نرسه‌یه خدمت ایتمز.

«واذا تساوی فی القبیح فعالنا
فمن التقی و اینا الکفار؟»

کتاب سماویلرك برینه انتسابی دعوی ایدن ملتلرك اکثری خراب اولمش ایسه، یالگز شویله بر اعتقاد تأثیریله اولمشدر: نصوص سماویه بشارتلرینی یالگز اوزلرینه، قیامت‌عذابلرینی یالگز دیگرلره توزیع قیلوب، کتب سماویه‌ده اوقدر مدح قیلنور ایمانی لسانلرده یوروب ده حیاتده اهمیتی یوق بر ایکی یا اوچ دورت جمله‌دن عبارت گمان ایتمشلردر. او ایکی اوچ کلمه درست صورتده اعتقاد اولنور ایسه، انسانلری سعادت یوللرینه آلوب کتمکلری لازم ایکن، بالعکس، انسانلرك طورغونلق یاتاقلارنده استراحتلرینه سبب اولا کلمشلردر. شو حالك سببی نه‌در؟

قرآن کریمده فرقان سوره‌سنك اخیرنده‌گی آیتلری اوقور ایسه‌ك، کوررز، قرآن کریم دیمش:

«رحمانك بنده‌لری - یریوزنده سکینه ایله یورر بنده‌لردر. جاهللر، آنلاره خطاب ایدرلر ایسه، پاك طوغری سوزی سویلرلر. ربلرینه سجده قیام ایدوب کیچه‌لرلر. انفاق ایدر ایکن اسراف هم صارانلق ایتمزلر، بلکه هر حالده اورتاچه اولورلار. شرك ایتمزلر معصوم قانی توکمزلر، زنادن پاك قالورلار، یالان شیلره شهادت ویرمزلر، بیهوده اوفاق شیلره تنزل ایتمزلر، ربلرینك آیتلریله تذکیر اولنورلار ایکن، قولاقسز کوزسز کبی التفاتسز قالمازلار؛- یارب! بزه شادلق ویره‌چك خاتونلر بالالر ویر! بزی متقیلره امام ایت! دیرلر.»

فرقان سوره‌سنده‌گی او آیتلری هر برمز اوقورز. لکن اکثرمزك فهمنه کوره، اللهك اویله بنده‌لری «مسجد قارتلرینه امامت ایدر، یاشیل جبه‌لر بورکه نور» قارت حضرتلر، یاخود عمرنده دورت بش خاتونی آلمش‌ده صالمش غایت مهابت قارت ایشانلردر.

بیلورم: شو سوز غایت آغیر سوزدر. لکن نه قیلایق، یالگز بزیگنه دگل، بلکه همه ملتمزی، او قدرگنه‌ده دگل بلکه تمام اسلامیتمزی خراب ایتمش بر بلادر شو بلا!

انصاف ایده‌لم! کوکلمزده بر قدرگنه ایمان قالمش ایسه، اوزمزی‌ده ملتمزی‌ده آلدامقدن بر قدر حیا ایده‌لم ایدی!

حاضرگه بس.

راز حافظ تا کنون نا گفته ماند.

مقصد: عذاب یا رحمت آیتلری اعیان اعتباریله دگلدر. رحمت آیتلرنده «یعنی تاتارلار!» — عذاب آیتلرنده «یعنی انگلیزلر» مآلنده تفسیر ایتمك خطادر.

ایمان بزم کتب کلامیه‌ده بیان قیلنمش مسئله‌لری

اعتقاد ایتمك ، ـ صالحات فضائل الشهورلرده یازلمش ایزگو اشلری اشله‌مك معناسنده دگلدر .

شو تنبیه بوندن صوڭ نشر اولنه‌چق سوزلرمه بر مقدمه کبی اولسون .

شو کون‌ده وار اهل کلامڭ مغرور یتلرینی کسر ایتمك ایچون ، بن انشاءالله ، هر بر عقیده الهیه‌نڭ حقیتنه ، نجاتڭ عمومیتنه ، عذاب آیتلرینڭ تفسیرینه عائد فکرلرمی نوبتلر یله «شورا» ستونلرنده نشر ایدوب ، صوڭره ، انشاءالله تاریخ ادیان مقاله‌لرینی علی التوالی یازارم .

« وما خاب ذو جد اذا هو حسبلا »

موسی بیگییف .

تربیه و تعلیم

تعلیم و تربیه حقنده انگلیزلر ایله بزلر

(«صراط مستقیم» ژورنالندن مقتبس)

بزم «اصول جدید» اسمی ویرلمش مکتبلرمزده‌ده بر صنفده هر بـری کتابدن اولمق شرطی ایله اون تورلی فن اوقوتولنور . کتاب اوقومقدن بالالرنڭ کوز- لری ضعیفلانور . هر نرسه‌نی یادلاب اوقودقلری سببندن میلری اشدن چیقار . مکتبلرمزده هر نرسه نظری اولوب عملی بر شی کورلماز . مجتهدلر ایچون کرکلی کتابلر اوقودقلری حالده کوبسی طهارت آلورغه‌ده بیلماز . بز حتی آته بنمگی ، صوده یوزمگی‌ده کتابدن یادلاب اوقوتمقده‌مز . صوڭندن طوغری کلوب‌ده یکرمی یاشلك صوڤا آتینه بنار اولسه‌ق طوغری یورمکدن عاجز قا- لورمز ، ایکی آرشین تیرانلـکنده صوغه توشسه‌ك بو- غولوب اولمکدن بـاشقه چاره‌مز اولماز . طوغروسی مکتبلرده هر نرسه یادلانوب اوقولور ، اما عملیـاتی کوسترلماز . ای ملت بوندن نه‌چیقار ؟ بو یله اوقومقدن نه کبی آدم یتشه بیلور ؟ تعلیم و تربیه اصولی بو یله دگلدر . بونڭ ایچون انگلیز قومنڭ عادت اولمش اصولغه دقت ایله‌ڭز !

انگلیزلرده اولان اصول تربیه ، بزده اولان اصول تربیه‌گه تابان تابانه ضد بر روشده‌در . انـگلیزلر ، تعلیم و تربیه‌لرنی کتاب ایله‌دگل بلـکه عملیات ایله اجرا قیلورلر .

انگلیزلر شاگردلرنی خصوصا بالالرنی مسابقه‌گه (بر برندن آلغه چیقوغه) تشویق ایتمازلر وگـوزل اوقوچیلرغه مکافاتلرده ویرمازلر . بزم پك موافق کور- مکده اولدیغمز اوشبو اشلرگه آنلر ، ضررلی بر اش دیه قارارلر . آنلر فکرینه کوره بو شیلر بالالر آراسنده دشمنلق وکونچیلك اوسوینه سبب اوله‌در .

انگلیزلرده شاگردلر کوب وقت اونبش یاشلرنده مکتبلردن چیقوب اوزلرینه موافق برر تورلی صنعت وکسب اختیار قیلورلر . پك آز کورلمش اولان اوشبو مدت ، انگلیزلرده الوغ عالملر چیقوینه‌ده مانع اولما- مشدر . اونبش یاشده مکتبدن اوقوب چیقوب عالم اولمش انگلیزلرنڭ معلومات وکمالتلری باشقه مملـکتلرده اوزون وقتلر اوقوب حتی دارالفنونلر کوروب عالم اولمش ذاتلرنڭ معلومات وکمالتلرندن توبان درجه‌ده دگلدر . انگلتره‌ده اوکسفورد ، کامبردیج کبی دارالفنو- نلرده وار . فقط بو دارالفنونلرده یالـگز زادگان بالالری غنه دوام ایلر و بونلرنڭ عددلری‌ده ۶۰۰۰ دن آرتما- دیغی ایچون انگلتره قومینه نسبتله غایت آزدر . بو دارالفنونلرده‌ده شاگردلر غایت سربستلر اولوب بونده اوقومقلرنده مقصده اوز اوزلرینی اداره ایـدرگه اوگرنمکدن عبارتدر .

خلاصه : انگلیزلرنڭ بالا اوقوتمقلرندن مقصدلری بالالرینڭ قوللرینه شهادت نامه آلوب و یرمك دگل بلـکه آنلرنی حیات ومعیشت محاربه‌سینه حاضرلمك ودنیاغه چیقوب‌ده اوز کونلرینی اوزلری کوره بیلور- لك بر حالگه کتورمکدن عبارتدر .

اوشبو اصول بر قدر اولسه‌ده بزم مکتبلرمزده‌ده رعایت ایدلنورگه تیوشلی کورله‌در .

مراسله ومخابره

اوفا: - برنچی عدد «شورا» ده "нервъ" هم "нервный" سوزلر ینڭ نیچك ترجمه قیلنورغه تیوشلگی روسچه هم تورکچه یاقشی بلوچیلردن رجا ایدلمش ایدی. مین روسچه‌ده، تورکچه‌ده یاقشی بلمه‌سه‌مده، آز بلدیکمچه یازارغه جسارت ایتدم. بیگره‌ك نقطه‌سینه یتکزوب یازوچیلر بولسه بزنکی، البته، تاشلانور. нервъ هم нервный سوزلری «عصب»، «عصبی» دیه ترجمه قلنوب یورمش ایسه‌لر، یاڭلش اولدیقلری حالده، یالغز روسچه‌دن عربچه‌گه گنه ترجمه قیلنوب یورمشلر ایکن؛ ئلده تورکچه‌گه ترجمه قیلندیقلری یوق ایکن. ایندی بز تورکچه‌گه نیچك ترجمه قیلنون بلورگه تیوشدر. عربلر، فرسلر اوزلری نیچك تله‌سه‌لر شولای ترجمه قیلورلر. لغت کتابلرینڭ کورسه‌توی بوینچه "нервъ" سوزی لاتینچه اولوب، می (دماغ) معناسنده‌در. میی آز اشله‌ی تورغان، یاخود قانی میینه غلبه قیلا تورغان کشیگه "нервный" دیولور. بو سوزلرنی عینا استعمال ایتمك اصلا مناسب ایمس. چونکه:

۱) بولنغان روشنچه روس حرفلری ایله یازساق ۳۱ نچی مارت نظامن قبول ایتکن بولامز. ۲) عربی حرفلر ایله یازسه‌ق (ы, е) لر اورنینه یازارغه بزده اشارتلر یوقدر. گرچه روسچه اولان شو اشاره‌لرنڭ تاوشلری تورك تلنده بولسه‌ده، آنلرغه اشارت یاصارغه زور احتیاجمز بولسه‌ده، حاضرگه چاقلی یاصالدیغی یوق. اگر «نیرڤنی» صورتنده یازارغه امکان بولسه‌ده، ایکنچی مرتبه شونی روس حرفلری ایله یازغانده (нирвни) یازمق لازم بولادرکه، خطا فاحشدر. اگر (نه‌رڤنی) یازسه‌ق اوده روسچه یازلغانده «нярвни» یازلورغه تیوشدر، خطادر.

۳) تلمزده کوب سوزلر بار بولاتوروب، ئلله نه ایچوندر چیت تلدن یات سوزلر آلنا آلنا یوزده ایللیگه تولغانلر، اوزمزنکی بوتونله‌ی اونوتلغانلر، یاخود «قابا» (؟!) دیب قدرسز توتلغانلر. ایندی ادبیات دورنده اوزمزدن سوز تابمایچه چیت تللرنڭ ایشگینه باروب تزلنسه‌ك، آندن یات سوزلر تله‌نسه‌ك تلمزه بیوك مسخره‌لك بولادر. تورك بالالری آراسنده لغت شول چاقلی کوبدرکه، یات سوزلرنڭ بارلغن قروب، سوبوروب چغاروب تاشلاسه‌قده بك ظرافت وطراوت اوزرنده خالص تورکچه سویله‌شورگه و یازشورغه چامامزدن کیله‌چکدر. یالغز یکرمنچی عصرده چققان ماشینه‌لر اوچونگنه ۵۰۰ چاقلی لغت یاصارغه کره‌ك بولادرکه، بر آیلق اشدر.

کیله‌یك اوز اشمزه: تورکچه‌ده باش سویه‌گینڭ اچنده اولان قاتق کبی نرسه‌گه — می — (چاغاتایچه آتالغان) ایسکی تورکچه‌ده - میه - دیورلر. شول میه‌نڭ اویلانوینه هم - می - دیورلر. باشی همان اشلب تورغان‌غه - میلی - آدم دیورلر.

کشینڭ قای چاقده میه‌سی آوب اشله‌ودن توقتالسه، یاخود یارتی یورتی‌غنه اشله‌سه یاخود بر نرسه‌دن متأثر بولغانده قیشق اویلانسه قازاق شیوه‌سنده شوکا — میله‌و - دیورلر. «له‌و» تنقیص اداتیدر. نیته‌که، خلفه‌لر آراسینه کره باشلاغان شاگردکه - خلفه‌له‌و - دیورلر. شو قبیلدن میه‌سینڭ اشله‌ونده نقصان بولغان آدمگه - میله‌و - دیولور. باشقردچه‌ده — ایسه‌وه‌ن، میشه‌رچه‌ده - میله‌س - دیورلر. ایشته، "нервъ" اورنینه - میه، "нервный" اورننه - میله‌و، میله‌س، ایسه‌وه‌ن - تابلدی؛ برگنه‌ده ایمس اوچاو بولدی. بلمم تاغی، «شه‌ب محررلر» نه دیورلر؟.

ح. ع. «تورك اوغلو»

پیتربورغ - برنچی عدد «شورا» ده "нервъ" هم "нервный" سوزلرینی «عصب» و «عصبی» ایله ترجمه‌نڭ درست دگل ایدیکی بیان ایدلدیکندن صوڭ: «بونلر یرینه نه کبی سوزلر استعمال ایدرکه تیوشلی؟» دیه بر سؤال بار. عثمانلی ترکلری

"нервъ,, نی «سیگیر» دیه ترجمه ایته‌لر. احمدحکمت، خالد ضیا اثرلرنده شول سوز استعمال قیلنه‌در. شونڭ ایچون بوندن صوڭ "нервъ,,نی«سیگیر»دیه و"нервный,, سوزینی «سیگیرلی» یاکه «سیگیر آورولی» دیه ترجمه قبول ایدلسه ایدی.

«یاز وچی»

قزان- ۲۴نچی عدد «شورا»ده «نورالیقین فی سیرة سیدالمرسلین» نی تقریضدن صوڭ، مطبعه سهوی دیه بر نیچه اورنلر کوسترلمشدر. بز بو کتابنی فننڭ متخصص آدمدن تصحیح ایتدردیکمز ایچون بویله خطالر کتدیکینه تعجب قیلدق، فقط «شورا» ده خطا دیه کوسترلمش اورنلر، شمدی یه قدر مصرده اوچ دفعه باصلمش نسخه‌لرده‌ده شویله‌در. مؤلف حضرتلری خصوصی مکتوبندن: «اوچونچی طبع نسخه‌دن باصلسون، آچیق خطا اولمادیغندن شوڭا موافق ایدلسون» دیدیکی سببلی مصححمز شوڭا موافقت ایتمشدر. «خؤله» سوزی «مؤنه» قبیلندن تخفیف ایله برگنه واو ایله یازلمش وباشقه‌لرده توجیه ممکن اولدیغندن اصل نسخه‌گه موافق قالدرلمشدر.

«ملت اداره‌سی»

خوقند- آمریقاده اولان یرلی انسانلر نه وقت شونده واروب اورنلاشمشلر وحضرت نوح بالالرینڭ قایوسینه منسوبلردر؟

«محمود خواجه»

جواب- آثار عالملرینڭ بو خصوصده هنوز بر فکرگه کالدیکلری معلوم دگلدر. یافث نسلنه منسوب ترك قوملری اولمقلری یاقین احتمالدر. زیرا ایکی دنیانڭ بر برینه اڭ یاقین یری وایکی آراده یوررگه احتمال اولان اورنی آنچق بهرنك بوغازیدر. اوشبو بوغازغه یراق دگل یرده اولان ترکلر بوغازدن چیقوب آمریقا قطعه‌سنده یرلاشوب قالمش اولسه‌لر کرك.

جو بر تل ایله سویله‌نگان سوزدر

تقریض

حفظ صحت درسلری- ع. د. افندی اثری اولان اوشبو رساله ٤٨ بیتده «ملت کتبخانه‌سی» طرفندن نشر اولنمشدر. دوقتور ش. کامل افندی اثرندن اقتباس ایدلندیکی ایچون انتقاد قیلورغه اقتدارمز یوق. حفظ صحت مسئله‌سینی البته دوقتورلر بیلسه کرك.

بالالر کوڭلی. ابتدائی مکتب بالالری اوقور ایچون مشهور شاعر عبدالله افندی توقایوف طرفندن یازلوب «صباح» خراجاتی ایله باصلمشدر.

تاریخ صحیفه‌لری. ایسکی مصر تاریخی حقنده یازلمش بر اثر اولوب یازوچیسی عبدالغفور قل احمدوف وناشری‌ده «صباح» در.

نظام واسلام. اوشبو صوڭ عصرده فرنك حکیملرینڭ اثرلرینی تیکشروب شونلر ایله اسلام دینی آراسنده اولان مناسبتنی تدقیق ایدوچیلرنڭ بری مصرلی شیخ طنطاوی اولسه کرك. بو ذاتنڭ عرب جریده‌لرنده هر وقت فائده‌لی مقاله‌لری اولنور ومصر علماسی طرفندن تأسیس ایدلمش «نادی دار-العلوم»ده سویلامش اثرلی خطبه‌لری‌ده نشر اولنوب طورلور. ایشته اسمینی ذکر ایتدیکمز کتاب اوشبو کیمسه اثری اولوب ذاکر افندی القادری طرفندن کندی لسانمزغه ترجمه ایدلمشدر. اسلامنڭ فضیلت وکمالتندن بحث ایتدیکی ایچون اوشبو اثرنی اوقورغه واستفاده قیلورغه تیوشلی. اوفا شهرنده «کریموف، حسینوف» مطبعه‌سنده باصلمشدر.

امام غزالی. مشهور اسلام عالمی امام غزالی حضرتلرینڭ ترجمهٔ حالی حقنده یازلمش بو اثر «شرق» کتابخانه‌سی طرفندن ۹٦ بیتده نشر اولنمشدر.

رحمت‌الهیه. «حادی الارواح» کتابندن اقتباس ایدلنوب یازلمش بو رساله ۱٦ بیتده «وقت» اداره‌سی طرفندن اوز مطبعه‌سنده باصلوب تارالمشدر.

کالیندار. اوشبو ۱۹۱۰ نچی ییل ایچون ترتیب ایدلن کالیندارلر آراسندن بزگه کورلگانلری اوشبونلردر: ۱) کیسه کالینداری. مرتبی قزانده شرف الدین شهیداللین وناشری اسحاق آراسلانوف شرکتیدر. ۲) کیسه کالینداری. مرتب وناشری استرخان شهرنده امام عبدالرحمن نیازی افندیدر. ۳) دیواری کالیندار. مرتبی اورنبورغده ع. فخرالدینوف وناشری کریموف، حسینوف شرکتیدر. ۴) دیواری کالیندار. مرتبی لطیف مصطفی وناشری قزانده «ملت کتبخانه‌سی» در.

اشعار

قش فصلی

جای کونلر اوتدی!　کوزلرده کیچدی
ایندی حاضرده　قش کونلر یتدی!
صاغنام جایلرنی　اییون، مایلرنی
صو بویلرنده　یورگان جایلرنی.
قالمادی یافراق　شول آغاچلرده
کیتدیلر یراق　صاندوغاچلرده
قارلغاچ، طورغای　کیتدیلر قایده؟
قالدی بر قارغا　آندن نی فایده؟
آغاچ اوستینه　قونغان صیرچقلر
اولن اوستنده　آلمازدای چقلر
یاشل پالاسدای　تورغان چیره‌ملر
بارده قاپلاندی　بتدی ایله‌ملر.
بارده یوغالدی　قایتورلر میکان؟
صو بولوب قارلر　آغارلر میکان؟.
نی سببدن بو —　صفالر بتدی؟
همه سینی قش　کیلوب اورکتدی.

«قش» قه خطاب

کیلگان ایکانسن　بزلرگه، ای قش!
بولماغل صالقن　سین چامادن طش.
هیچ کم یاراتمی　سیندای قوناقنی
اوشیته صالقنڭ　بیت، قول، قولاقنی.
قاچادر هر کم　کیله باشلاساڭ
یابا ایشگن　کره باشلاساڭ؛
بیك کوب فقیرلر　سیندن رنجیلر
سین بارنده هیچ　جلی کورمیلر.
فقیرلرنی سین　رنجتمه زنهار
کشی یوق ییرگه　تیزوك کیتوب بار!

شرف‌الدین الکوستراه‌اوی. «قزان»

ملت یالقاو

ملت یالقاو، ملت فقیر، ملت نادان
هر برمز سویلادك بونی تیلدن؛
قابماسه‌ده عیب دگل بالقلری،
قارماقلر اوتمادی صوسز کولدن.
قوری سوز فائده ویرسه ایدی بزگه
بولور ایدك کوبدن ایندی کوکگه منگان؛
سوز صوگنده چندن ایش‌گه طوتونمقله
باشقه ملت «بالون» ایله اوستده یورگان
«ایلك کلگان اورن ایچون» ایسکی مقال
کوکنی اشغال ایتدی آنلر آلدن
یارقانات کبك اولدی بزنڭ کیدش
کوکگه منمك، یرده طورمق کیلمی قولدن
فرصت وقت، غفلت ایله اوتوب طورسه
فائده ویرماز «ملت یالقاو، ملت نادان»

ف. افلاطونوف.

اجمال سیاسی

بو آرالرده سیاست دنیاسن دخیده «شرق» مسئله‌لری اشغال ایتمکده‌در. مانجوریا تیمر یوللرن بی طرف یاصاب بین‌الملل بر قونترول آستنه آلو حقنده آمریقانڭ روسیه و یاپونیاغه تکلیفی یخشوق مهم بر مسئله حالینی آلوب کوب سوزلرگه و مذاکره لرگه سبب بولدی. لکن روسیه و یاپونیانڭ بو تکلیفنی قطعی صورتده رد ایتولری سببلی مسئله بر آز یموشادی و شول مسئله‌ده منفعتلری برله‌شو سببلی، یاپونیا ایله روسیه آره‌سنده کورینه باشلاغان اوڭغایسزلقلرده موقة کوزدن یوغالوب کیتدی. قوره‌یاده اختلال بارلغی خبرلری ایشتلوب طوره، فقط نی گنه بولسه‌ده موندەغی حرکتلر قوره‌یانڭ یاپونیاغه بتونلای قوشیلوب استقلالن بتروردن باشقه نرسه‌گه خدمت ایته آلمایه‌چقدر. قطای ترقی وتمدن یولینه کررگه حاضرلنه. حکومت یاوروپاغه مخصوص هیئتلر یباروب متمدن ملتلرنڭ هنر و صنایعی حقنده خبر آلورغه و شونلرنی اوز مملکتنه تطبیق ایتارگه طریشه.

فقط «تدریجی حرکت» قاعده‌سندن آیریلاسی کیلمی. مثلا ولایتلرده‌گی ملت مجلسلری قطایغه عمومی ادارهٔ مشروطه‌نڭ کرتلوون حکومت طرفندن وعده ایتلگان ۱۹۱۷ نچی یلغه قالدرماینچه حاضرداـ نوك اشلارگه اوتنسه‌لرده، حکومت خلق‌نڭ ئلی بوڭا حاضرلنوب یتمگانلگن سبب کورساتب، شول وعده ایتلگان وقتدن اول کرتلمایه‌چکن بیان ایتدی.

یقین شرقده، ماکیدونیا بلغارلرن یاقلاب بلغاریانڭ کویسزلنووی، یونانستانده اشلرنڭ چوبالچق حالده بولنووی، گرید روملرینڭ یونانستان‌غه صداقت ایله یمین ایتولری، ترکیه‌ده گرید مسئله‌سینڭ بیك اهمیت کسب ایتووی کبی حاللر سیاست کوگینی یخشوق طومانلاندروب طورالر.

ترکیه‌ده مینیسترلر هیئتی آلماشنوب اسکی صدر اعظم حلمی پاشا یرینه حقی بك قویلووی یاوروپا محافلنده تورلی سوزلرگه سبب بولسه‌ده، بو اش یاش ترکلرنڭ تدریجا پارلامینتاریزم اصولینه یقینلاشه بارولرندن و مینیسترلرنی بر فکرده‌گی کشیلردن قویارغه طریشولرندن باشقه کوب نرسه کورساتماسه کرك. مع مافیه استانبولده پارلامینت بناسی اولان چراغان سرایی یانووینڭ (زیان ۴۰ میلیون صوملاب) مینیسترلر آلماشنغان وقتغه طوغری کیلووی تورلیچه تأویللرگه یوللر آچدی.

غرب دولتلرینڭ اوز مملکتلری داخلنده طنچ لقدر. آنلر سیاست اویـونینی چیتلرده‌گنه اوینارغه یاراتالر. انگلتره‌نڭ اوزی ایچونگنه توگل، حتی بتون یاوروپا ایچون مهم بولغان صایلاولری ایرلاندیا ملتچیلری ولیبراللرنڭ اوستونلگی ایله تمام بولدی.

فرانسیه‌ده صوڭ طاشوب زور قضا وفلاکتلرگه سبب بولووی بر قضای آلهی اولدیغندن البته سیاستچه تأثیری یوق، لکن ملت مجلسنده، مکتبلرده دین درسلری اوقتونی منع ایتو مسئله‌سینڭ موقع مذاکره‌گه قویلووی فرانسیه‌نڭ اوزینه گنه توگل، حتی چیتلرگه ده تأثیر ایتدی. بو صوڭ وقتده اسلاملر آره‌سنده بولغان واقعه‌لرنڭ الڭ زورسی هیچ شبهه‌سز بخاراده بولغان سنی وشیعی واقعه‌لریدر. کوب وقتلردن بیرلی برگه طورغان بو دین قرداشلرینڭ بر برسی اوستینه هجوم ایدوب قان توگشولری تأسف ایتماسلك بر اش توگل‌در. جهالت، فقیرلك، مدنیتسزلك سببلی الڭ آرتده قالغان بر مملکت‌نڭ خلقی بولای بر برسینی وحشی صورتده قررغه‌ده طوتنغاچ اول مملکت‌نڭ حالی مشکل، استقبالی قراڭغو ایکانن سویله‌رگه ده حاجت یوقدر.

متنوعه

آثار عتیقه ـ اسپانیانڭ جنوبنده اسلاملردن قالمش بر سرای خرابه‌سی و ایچنده‌ده صنایع نفیسه جمله‌سندن پك قیمتلی شیلر تابلمشدر.

بغداد یولی ـ بغداد تیمر یولی مسئله‌سی بو کونلرده دخی میدانه چیقدی. بونی اشلامك حقنده دخی کوبراك اجتهاد صرف ایدوب بیش ییل مدتنده تمام ایتمك فکرنده لردر.

اولکلرنی یاندرمق ـ آوروپا وآمریقاده قبرگه کومو اورنینه اولکلرنی یاندرمق عادتی وار. اوشبو عادتنی بو کونلرده آفستریا مملکتی اوز مملکتی ایچنده قطعی صورتده منع ایتمشدر.

مسکاو دارالفنونی ـ اوزغان ۱۲ نچی یانوارده مسکاو دارالفنونی‌نك آچیلووینه ۱۵۵ یل طولدی. بو کون «تاتیانا» کونی اسمله‌نوب ایسکیدن کیلمش بر عادت بوینچه شول دارالفنون‌نك شاگردلری وآندن اوقوب چققان همه کشیلر بو کونده زور بایرام یاصیلر؛ مجلسلر قورالر وهمه‌سی بر طوغان بولوب ایسکی خاطره‌لرن سویله‌شوب اوطورا ایدیلر. بو کون روسیه‌نك اڭ زور برمدنی بایرامی، ضیالیلر ایچون اڭ شادلقلی اوتکان بر کونی بولا ایدی. بوندن ۲۵-۳۰ یللر الك بو بایرامگه حکومت‌ده اشتراك ایته، وزیرلر، بیوك مأمورلر، حتی بیوك کنازلر آنڭ بایرام مجلسینه کیله ایدیلر. صوڭراق چاقلرده، استودینتلر آره‌سنده صول فکرلر طارالغاچ، حکومتدن نارضیلقلر کوریله باشلاغاچ رسمی آدملر بو بایراملرگه کوب قاتشمی باشلادیلر. باره باره «تاتیانا» کونی بایرامی حکومتکه قارشی بر دیموناستراتسیه شکلی آلا باشلاغاچ پروفیسورلر بو بایرامنی بتونله‌ی یاصامی طوررغه قرار بیردیلر. منه ایندی اوچ دورت یل بو علم بایرامی یاصالمیدر.

تاتیانا کونی بایرامی روس ترقی، ملیه وعلمیه‌سی ایچون بیك مهم ایدی. بو کونده شه‌بره‌ك پروفیسورلر علمنڭ بر یللق کیدیشی حقنده حساب بیره‌لر؛ شاگردلر ـ استودینتلر احترامارینڭ درجه‌سنی قول چابو، یوقاری کوتارو کبی لاابالی حرکتلری ایله قایسی پروفیسورنڭ قوهٔ تعلیمیه وفکرینه نیچك قاراـ دیقلرینی بلدره‌لر؛ هر شهرده‌گی مسکاو دارالفنون یمشلری جیولشوب کیف صفا یاصاغانده اوز آره برلك حاصل ایته‌لر، روحلانالر ایدی. بو کون مسکاو دارالفنونی ومحتاج استودینتلر فائده‌سنه مڭلر ایله اعانه لر جیولا ایدی؛ هر یل اوشبو کون مسکاو دارالفنونی نڭ بر یللق آتچوتی نشر ایتله‌در. بو یلده ایتلدی.

آتچوتقه کوره: بو یل مسکاو دارالفنونی شاگردلرنڭ علم واوقوغه اڭ نق رغبت ایتکان، اڭ نق طرشقان واوقوچیلرنڭ صانی اڭ آرتقان بر یلدر، دارالفنوننڭ فخری چلینلری ۴۳. برسی ایمپراطور اوزی، برنیچه‌سی بیوك کنازلر. قاره طاغ پادشاهسی، بیوك اصلاحچی غراف میلوتین؛ قالغانلری آوروپا وروسیه‌نڭ اڭ زور علم وخیرات اهللری‌در. بونلرنڭ کوبسی ایسه انگلیز دارالفنونلرنده پروفیسورلر. دارالفنونده الهیات‌معلمی، ۹۱ پروفیسور و۲۶۸ پریوات دوتسینت (معلم) بار. لکن بونلر یتشه آلمیلر. مثلا چیرکاو تاریخی، غربی آوروپا ادبیاتی نڭ تاریخی، هئیت، جغرافیه، احوال ملل، حقوق مالیه، تاریخ طب، حفظ صحت کبی کوب درسلرگه معلملر یتشمه‌گانلر. دارالفنونده پروفیسورلقغه حاضرله‌نوچیلر ۸۳ بولوب ۹زی ممالك اجنبیه‌گه یبارلگانلر.

یانوار باشنده دارالفنونده ۱۰مڭ ۸۶ اوقوچی بولوب ۹,۶۵۸ ی استودینتلر. استودینتلر بلطرغیدن ۶۳۷ کشی آرتقانلر. ۱۹۰۹ نچی یلده درس تمام ایتوب ۸۰۳؛ تمام ایتمیچه ۸۷۹ کشی دارالفنوندن چقغانلر. بو یل ۲,۰۹۱ یاڭا استودینت آلنمشدر. دارالفنوننڭ ملکی صوماسی ۶ میلیون صوم بولوب ۱۴۲۴ استودینتغه ۱۹۲ مڭ ۶۳۰ صوم استیپیندیه بیرلمشدر. بر شاگردگه آزی ۴۲، کوبی ۱,۵۰۷ صوم بیرلگان. دارالفنون بوندن طش ۵۷۵ له‌ب شاگردکه ۳۴ مڭ صوم چاماسی یاردم بیرمشدر. یلینڭ الککی یارمنده ۱,۵۹۲، صوڭغیسنده ۱,۷۱۸ شاگردنی اوقو حقی توله‌ودن آزاد ایتکان. یل باشنده دارالفنون کتبخانه‌سنده ۱۸۸مڭ ۳۹۵ اسمده، ۳۲۹ مڭ ۱۱۱ جلد کتاب وژورنال هم ۲۶ مڭ ۲۰۴ دفتر بار ایدی.

دارالفنون اوزینه‌بیك شه‌ب موزه‌خانه صالدره‌در. موزه‌سنه قویار ایچون جیغان آثار نفیسه و عتیقه

قولایکسیه‌سی بیك بای ومهمدر. دار الفنون حضورنك محتاج شاکردلرینه یاردم جمعیتی بار. اعضاسی یوزگه طولماغان بو جمعیتنك یللق کیلری ۳۵ مڭ صوم تیره‌سنده یوروب داخودن آرتدر و قصدی ایله بو یل ۱۶۰ مڭ صومغه توشروب بر فائده‌لی یورت صالدره‌در. بو جمعیت یوزلرچه فقیر شاکردلرگه یاردملاشه، آنلرنی یارتی یولده قالودن قوتقاره‌در.

ع. فخرالدینوف

حکایت

چن بخت (*)

(محرری یارالله مرادی)

III

ادهم ایندی روسچه‌ده مکمل روشده تحصیلغه باشلادی، بو وقتلرده یاشی ۱۷ نی طوتروب ۱۸ گه قاراغان ایدی. ادهمنك جای کونلرنده بر روس معلمندن روسچه اوقووی هم آنك ایله همان روسچه سویله‌شووی، دخی حفظ الصحت حقنده‌ده یاخشی غنه معلومات حاصل ایتووی، بوغارادسکوی اوچیلشچه ده‌گی تحصیلنه کوب یاردملر ایتدی. چونکه سلامتلکنی یاخشی صاقلی بلمه‌گان کشی کوب وقتده آوروغه دوچار بولا، آورو کشی ایسه نی اوقی آلا، نی باشقه جهتدن راحت کوره، الحاصل دنیانك بختسز بر کشیسی بولا! صاحب قلم اوزیده ایسکی بر مدرسه‌ده یاتوب آز کیم ایتدیکی تحصیللری وقتنده آغر خسته‌لقلره دوچار اولوب ناچار وقانسز بولوب قالمش بر بدبخت بیچاره‌در.

تحصیلنی بولغان شاگردلرگه حفظ الصحت فننی یاخشی خبردار بولوچلق الك کیره‌کلی بر نرسه‌در.

آنسز تحصیل یولی، اوت ایله صو آراسنده‌غی کبی تار بر خوفلی یولدر. مقصود بولغان نتیجه‌لرگه باروب جیتووی مشکلدر. اما ادهمنك بختنه قارشی بو مسئله‌لرده بیك گوزل روشده تأمین ایدلدیکندن ادهم افندی سیونه سیونه تحصیلنه دوام ایتمکده ایدی.

بخت دیگان نرسه جیر آستنده کوملوب یاتقان آلتون کبی قیمتلی بر شیدر. البته اول آلتون جیرنك اوستنه اوزی چغوب یاتمی، آنی کوب مشقت بلەن قازوب آلالر. الله تعالی کمگه نصیب ایتکان بولسه، شول کشی آنی ملکله‌نه. شونك شیکللی بختلی کشیلرگه‌ده بختکه آلدانوب غفلت ایله آوزنی آچوب یاتورغه برده تیوشلی توگل. بلکه یاخشی تدبیر، اجتهاد و سعی دیگان نرسه‌لرگه‌ده برده قصورلق کیترماینچه چالیشورغه کرك. منه شول روشچه بولغانده دخیده زور زور بختلر، هیچ کوتلمگان نرسه‌لر، و عقللر حیران اولورلق حاللر میدانه‌چغاچقدر.

ایشته شولار آرقاسنده قایسی بر بختسز بیچاره لرده بر آز دنیا لذتی طاتوب محزون قلبلری آچلور و صارغایغان بیت چوقرلرنده آز کیم تبسم علامتلری کورنور ایدی.

ادهم قش بویی مکتبنه دوام ایتوب سیوملی بر شاگرد بولدی. آفرین و تحسین سوزلریده معلملر آوزلرندن ایشتلمه‌گه باشلادی. اوغللرینك بو روشده یاخشی اوقووینه حلیم افندی ایله فاطمه خانمده بیك شاد و ممنون ایدیلر. ادهمنك اجتهادلی، انصافلی و اطاعتلی بر بالا بولووینه بیك راضی بولوشوب آڭا هر دائم خیر دعا ایته‌لر و بتون نیت و تلاکلرن آنك بختلی عمرینه تخصیص ایتوب نماز آرتندن وایزگی کونلرده اولسون همان الله‌تعالیدن یالواروب صوریلر ایدی. قش اوتدی، یاز جیتدی، مکتب‌ده امتحان بولنوب ادهم ایکنچی صنف‌غه‌ده چقدی. جای کونلری تعطیل وقتلرن ادهمگه اونکازو دخی قیین بولمادی، چونکه اوزی بلەن تیگده‌ش و سرده‌ش بولغان مکتب رفیقلری بایتاق بولوب شولار ایله ادهم دخی بیك کوگللی روشده جای

(*) باشی ۱ نچی عدده‌ده.

کونلرنده کیچرمگه باشلادی.

بزنڭ مدرسه‌لرمزده بر صنفده و یاکه بر بولمه‌ده بولغان بر نیچه شاکردلرمز، تورلیسی تورلی مسلك اتخاذ ایتوب هیچ اوز آرا اتفاق ایله یاشی آلمیلر. رفیقلك و دوستلق دیگان شیلردن بتون بتونه محروم بولنوب بر برسینه دشمانلق، غیبت وحسدلك نظری بلن قاریلر. سببی ایسه: شول تربیه یوقلغندن قرداشلك و ملیت حسلری اویغانمادقندندر. حتی ایسکی مدرسه‌لرمزنڭ کوبیسنده بر خلفه‌نڭ شاکردلری، ایکنچی خلفه‌نڭ شاگردلری ایله دشمان عسکرلری کبی هر دائم صوغشو ایله وقت اوتکازه‌لر، وبر برسینڭ عیبن تیك أزله‌بکنه طورالر. تأسف!

ادهم بو وقتلرده ۱۸ یاشلرنده طوترمش اولوب تمام بر ماتورغنه یکت بولوب یتشدی. قزلغنه توگه‌رەك یوزلی، چغنقی قارا کوزلی، اوزون قاشلی، کچکنه قویی قارا میوقلی، اورتا بویلی، طولق بدنلی، گوزل بر یکت بولدی.

قش بویی ادهم افندی دخی تحصیلنه دوام ایتوب یاز باشی امتحانلری بولنوب ادهم اوچنچی صنفقه‌ده چقدی. جای دخیده مکتب رفیقلری ایله یوقاروده مذکور روشچه کونلر کچردی. تعلیم وقتلری یتکاچ مکتبکه دخیده دوام ایتمه‌گه باشلادیلر. الحاصل شویله روشده کونلر کچرمکده اولوب ادهم دورتنچی صنفقه‌ده چقمش ایدی. بو ایسه ادهم‌نڭ آخرغی ومکتبنی تمام ایده‌چك یلی اولدیغندن، حلیم افندی ایله فاطمه خانم آرالرنده دخی الوغ مشاوره‌لر ایتلمه‌گه باشلاندی. البته بو مشاوره‌لر ادهمنی، شهر مکتبن تمام ایتکاچ دخیده اوقتورغه‌می؟ یوقمی؟ ایدیکی حقنده ایدی. بو افندیلر مصلحتلری، بوینچه اوغللری ادهمنی اوشبو مکتبنی تمام ایتکاچ دخیده زورراق یعنی گیمنازیه‌لرگه یباروب، اوقوتماسقه اویلاشدیلر. چونکه مقصودلری: ادهمنی بر چیناونیك ایتمك اولماینچه، بلکه اوزینه کیره‌ك قدر روسچه‌دن خبردار ایتو ایدی. حلیم افندی و فاطمه خانملرنڭ فکرنچه روسیه مملکتنده یاشامق ایچون، روسارنڭ تللرینه، عرف و عادتلرینه آشنا بولمق لازمدر. بزنڭ خلقنڭ کوبسی روسچه اوقونی بر محکمه‌ده پیسر و یاکه بر حاکم بولمق ایچونگنه دیب خیال قیلالر. لکن فکرلری یاڭلشدر. بزنڭ تاتار خلقی بالالرن مسلمانچه اوقوتقانده‌ده، آز کیم اوقو یازو بلوب ایمان و نماز اویره‌نسه، بزنڭ بالالرمز ملا بولاچق توگل، شول بلگانی جیته، دنیاغه چغارغه سوداگه قوشارغه کیرك دیب ذهنلی بالالرینی مکتبدن محروم ایتوب چغارغانلری کبی، روسچه‌نیده آز کیم بر پیسر و یاکه بر صالداتدن اوقوتوب قول قویسه، آدرس یازا بلسه، تلیغرام اوقی آلسه، بیك یاخشی ایندی اش تمام دیب اویلیلر. لکن بر محکمه‌گه و یاکه روسلر بله‌ن جیولش بولغان بر اورنغه بارلسه، اوز سوزن تمامیله یازوب آڭلاتا آلغان و یا بر ئه‌یتوب توشندره بلگان بر کشیمز چقمی! صالداتدن قایتو بقنه آدواقاتلق دعواسن ایتکان غرورلی آغایلرمزدن موندی اورنلرده بر تینلکده خیر کورلمی. روس تل وعادتلری ایله خبردار بولمق ایچون البته روسلر ایله برگه اوطوروب دورت بیش سنه قدر بر روس مکتبنی تمام ایتوب چغارغه کیره‌ك. مونه یاشلرمزنڭ بارچه‌سی بولماسه‌ده، کوبسی بویله‌چه مکتبلرنی تمام ایتکان یکتلر بولسه‌لر، کیله‌چك یکرمی و اوتوز سنه‌لر ایچنده، ارمن، یهودی و پالاکلرگه باروب یتمه‌سه‌کده، بیك آرتده‌ده توگل یاخشیغنه بر ملت بولور ایدك.

ادهم آخرغی سنه‌سنده اوقوب یاخشی امتحان ایله مکتبدن شهادتنامه آلوب چقدی. روسچه سویله‌وی و آڭلاوی یاخشیغنه درجه‌ده، غزته وژورناللرنیده گوزل روشده مطالعه ایته آلورلق بر یکت بولدی. بو وقتلرده یاشیده ۲۲ و ۲۳ لرده اولوب عسکریه خدمتندنده قوتولوب قالمش ایدی.

ادهم کبی انصافلی، تربیهٔ اسلامیه‌سی یرنده، ملتنی سوەر، حمیتلی یکتلرمزدن نی قدر نرسه‌لر امید ایتسه‌ده، ملت حقسز توگلدر ....

تیل یاریشی

X

طرشلق

صوقالامغان ، اشلمگان تاقر باصوارده ئه‌رم هم آلابوتادای یاراقسز اولنلردن باشقه نرسه یتشمادیکی کبی، طرشمغان، اشسز یاتقان آدم اوغللری‌ده هیچ بر طابش کتورمازلر.

ساچوب، صوقالاب، صوغاروب اشلنگان بر چبق جیر نیچه باطمانلر ایگون یتشدروب ، یل أیلنگانچه بر آدمنڭ خاتون وبالا چاغالر یله ترلکلرن طویدروب آصریدر. تاب‌شونگدای بر بالاده آرمی طالمی طرشسه، بار سویگان نرسه‌سی اشگنه بولسه، اشسزلکنی دشمان کورسه اولده توبلی بای بر آدم بولوب یتشور، کوب یارلیلرنی طویدرر ، کمسل یرلرنی طوترر.

شوڭا کوره تازا چاغڭده منگو طورر کیمسه کبی طرش ؛ هیچ نرسه‌سی یوق کیمسه یارلی دگل، اشی یوق، طرشمی طورغان کیمسه یارلیدر. اوزی ایچون طرشقان کشینڭ أشی هر چاغنده آڭا کومکچی بولور. طرشقان کشی طنچ یاشار ، یالقاو کشی آچلقدن اوله‌ر .

ای اوغل! سینڭ اوز ترکلگڭنی صاقلاو اوزیڭه طابشرلغان. شوڭا کوره کشیلر رەتنده کون کیچورر ایچون هیچ کیمگه اشانوب طورمای، یالـڭز اوز بولدقلغڭدنغنه کوت! اوزڭ ایچون اوزڭ طرش! جیم، هر نه قدر بولنگان هم بیلگولنگان ایسه‌ده ، بونی ازله‌مك هم ایستمك ایله «اوغان»مز قللر ینه بیورمشدر. شوڭا کوره هر کیم اوز جیمنی اوزی ازله‌رگه کرك. کورمیسڭمی توبه‌ب قارا ، هیچ کیمگه کوکدن آلتون یاغدیغی ویردن اولن کبی کموش اوسوب طوردیغی یوقدر. زیره‌ك ایسه‌ڭ زیرکلگیڭه اشانوب یاکه آتا ڭنڭ بایلغینه آرقالانوب اشسز، یالقاو، تیك یاتما. آنڭچون اشسز تیك یاتقانڭ زیرکلكنڭ چراغی سونار، آتا بایلغی جیرگه سڭار.

یالقاولق ایله کوڭل قوتروغی آردندن یورمك آدم اوغلن آورو ایتار، اوینی بوزار، یارلیلاندرر. شوڭا کوره هیچ بر چاقده اشسز طورمه ، ال هم آیاقلرڭنی بیگراکده باشڭنی بوش و اشسز آسراما. ترك کونلرڭده کیله‌چکده طابش کوریله‌چك اشلردن اویسز طورمه. آنق بلڭ که: بو کون توزان قدر ایز گولك ایتسه‌ڭ کیله‌چکده طاتلی یمشنی ییارسڭ، بوکون توزان قدر اوصاللق ایتسه‌ڭ کیله‌چکده آچی شلته‌سنی کوررسڭ. هر کیمنڭ بوکونگی اشی کیله‌چکده آلدینه چغوب آنی قارشو آلور.

ترکلك یولنده ایکن چاغڭده ، اوزیڭه کرکلی اشلرنی، طوقتاتوب طورمه . آنڭچون ترکلك ، کچوب کیدن ییل کبی تیزلکده کیچار . اوله‌ر کونیڭه قدر اشدن، طرشمقدن یالقمه؛ آردڭده یاخشی آت قالدرر ایچون طرش. آنڭچون آدم بالاسی ئولسه‌ده، یاخشیلغی ئولمای منگو قالور.

«. . . . . . . »

۱ نچی سنتابر ۱۹۰۹ سنه

محرری : رضاءالدین بن فخرالدین.

ناشرلری : محمدشاکر و محمدذاکر رامیفلر

«شـورا» اورنبورغده اون بیش کونده بر چققان ادبی، فنی و سیاسی مجموعه در.

آبونه بدلی: سنه‌لك ۵ ، آلتی آیلق ۲ روبله ۶۰ کاپك.
«وقت» برلن برگه آلوچیلرغه:
سنه‌لك ۹ ، آلتی آیلق ٤ روبله ۶۰ کاپك در.

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНІЯ: НА 2-Й СТР. ОБЛОЖКИ 30 КОП., НА 3 и 4 СТР.—20 К. ЗА СТРОКУ ПЕТИТА.
АДРЕСЪ: г. Оренбургъ, Редакція журн. „ШУРО",

اورنبورغده «وقت» مطبعه‌سی .

ТИП. ГАЗ. „ВАКТЪ" ОРЕНБУРГЪ.